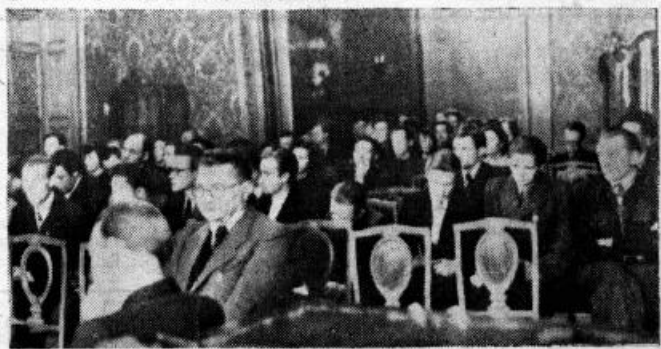

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1947. G. 28. MARTĀ Nr. 13 (115)

Jauno rakstnieku republikāniskajā seminārā Latvijas Padomju rakstnieku savienībā Foto E. Zarīns

PAR LATVIEŠU PADOMJU LITERATURAS TĀLĀKU UZPLAUKUMU

VK(b)P Centrālā Komiteja savos pagājušā gada vēsturiskajos lēmumos par literatūras un mākslas jautājumiem un ideoloģiskā darba uzlabošanu ļoti skaidri un precīzi formulēja padomju literatūras, katra padomju literatūras darbinieka uzdevumus.

Padomju literatūras un tās darbinieku uzdevums ir radīt tādas mākslas darbus, kas būtu mūsu lielā laikmeta, mūsu varonīgās tautas cienīgi; darbus, kas rādītu padomju tautas pašizcilību un varonīgumu Tēvijas kara cīņā pret vācu fašistiskajiem iebrucējiem, par savas socialistiskās Dzimtenes brīvību un neatkarību.

Sodien, kad visa padomju tauta bolševiku partijas vadībā veic grandiozo dzīves atjaunošanas un jauncelmes darbu, literatūrai ar saviem darbiem aktīvi jāpieņem mūsu socialistiskās dzīves celtniecībā, jārada padomju cilvēks, šīs celtniecības entuziasts un varonis visā viņa daudzpusībā un lielumā.

Drīz būs pagājuši divi gadi, kopš izskanējis pēdējais šāviens otrā pasaules kara frontēs, bet liela cīņa vēl nav beigusies. Cīņa starp reakcijas un progresu spēkiem turpinās ideoloģijas frontē, pēc kara tā vēl vairāk saasinājusies. Šīs cīņas progresu spēki priekšgalā iet uzvarējusi socialisma zeme — Padomju Savienība. Padomju literatūra — visprogresīvākā, visidejiskākā literatūra pasaulē — ir viens no atbildīgākajiem sektoriem šīs cīņas frontē, padomju literatūras darbinieki ir šīs frontes pirmās līnijas cīnītāji.

Rūpējoties par padomju literatūras idejiskā un mākslinieciskā līmeņa celšanu, par lielās padomju tautas un viņas lielo darbu cienīgas literatūras radīšanu, bolševiku partija un padomju valdība nepārtraukti rūpējas arī par jaunu spēcīgu literatūras kadru audzināšanu, kas turpinātu padomju literatūras slavenās cīņas tradīcijas un virzītu to pa vēl lielākas attīstības un uzplaukuma ceļu.

Jaunu rakstniecības kadru audzināšanas jautājums šobrīd ir ļoti svarīgs pie mums Padomju Latvijā. Jo sevišķi tāpēc, ka latviešu padomju literatūra vēl ir jauna, vēl nesēn sākusi iet padomju literatūras, socialistiskā realisma principu ceļu. Šī gada 21. jūlijā Padomju Latvija atzīmēs savas pastāvēšanas septīto gadadienu. Tas varbūt ir pārkaisis laika spridzi, lai mūsu literatūra varētu dot bagātu lielu vērtīgu darbu ražu. Taču latviešu tauta šai pašā laikā posmā, spējis parādīt nemirstīgu un slavas vainagotus varonības piemērus. Kā sevišķi spilgti epizodi latviešu tautas vēsturē ieies tā labāko dēļu un meitu cīņas Tēvijas kara frontēs un sarkanu partizānu — tautas atbrīvoju rindās; latviešu tautas darba varonība pēckara dzīves atjaunošanas un celtniecības periodā. Bet latviešu tautai ir arī slavenas kaujas tradīcijas: piedalīšanās 1917. gada Oktobra revolūcijā un 1905. gada revolucionārajos notikumos, kad latviešu proletariāts gāja vienā no pirmajiem vietām.

Visiem šiem mūsu tautas vēstures etapiem jādod pienācīgs atspoguļojums latviešu padomju literatūrā, ko tā vēl nav spējis izdarīt. Mūsu padomju literatūra jau ir parādniece savai tautai. Bet dzīve nestāv uz vietas, dienādi tā izvirza arvien jaunus un jaunus temas, kas prasās, lai tās tiktu atspoguļotas literāros darbos, iemiesotas mākslas tēlos, kas savukārt atkal virzītu dzīvi uz priekšu.

Tie ir lieli un atbildīgi uzdevumi, kas veicami šodien jaunajai latviešu padomju literatūrai un tās darbiniekiem un kurus tā varēs veikt tikai neatlaidīgā darbā, neatlaidīgi mācoties no lielās krievu padomju literatūras, ceļot savu bolševistisko idejiskumu un vārda mākslas meistarību, rūpējoties par jaunu literatūras kadru audzināšanu.

Jauno rakstnieku audzināšanas darbs pie mums līdz šim bijis neapmierinošs. To veic Rakstnieku savienības izdevumi «Karogs» un «Literatūra un Māksla», iespējot jauno autoru darbus, sniedzot konsultācijas. Šai darbā ir daudz trūkumu. Ne vienmēr piesūstīta stāsta vai dzejas autors saņem no redakcijas sava darba novērtējumu, paskaidrojumu, kāpēc tas nav iespējams darbs noteikti jāuzlabo. Nepietie-

kami jauno kadru audzināšanas darbu veic jaunatnes laikraksts «Padomju Jaunatne», savā literārajā pielikumā ļoti maz vietas ierādot izcilā literatūras meistarū rakstiem par dažādiem literatūras un literārajā darba jautājumiem, vai dažreiz, ievieļojot pavirši rediģētus rakstus, kas nepareizi organizē lasītāju, jauno rakstnieku (skat. E. Vilka rakstu «Pareizi attēlot padomju cilvēku «P. J.» literatūras un mākslas piel. Nr. 25). LĻKJS CK līdz šim aprobežojas tikai ar palīdzību bērnu un jaunatnes literatūras konkursu organizēšanā. Nekādu praktisku palīdzību jaunajiem autoriem nesniedz Valsts grāmatu izdevniecības jaunatnes literatūras redakcija.

Lielu rakstnieku audzināšanas darbu veic Rakstnieku savienības sekcijas, iztirzājot konkrētus darbus, norādot uz konkrētiem trūkumiem un kļūdām kā ideoloģiskā, tā mākslinieciskā ziņā. Taču tieši tie rakstnieki, kam visvairāk vajadzīga palīdzība, visvairāk un visneatbilstošāk piedalās sekciju darbā.

Jau piekto dienu turpinās Latvijas Padomju rakstnieku savienības norganizētais jauno rakstnieku seminārs. Tā dalībnieki noklausījušies daudzas vērtīgas lekcijas un referātus par dažādiem literatūras un rakstnieku darba jautājumiem: par rakstnieka uzdevumiem Staļina ceturtais piegādes plāna izpildīšanā, par socialistiskā realisma principiem, literārā manjoma apgušanu, dzirdējuši latviešu padomju literatūras novērtējumu VK(b)P Centrālās Komitejas lēmumu gaismā, mācījis elementārās dzejas tehnikas jautājumus. Tas ir nozīmīgs pasākums un nevar nepieņemoties to semināra dalībnieku balsim, kas prasā, lai līdzīgas nodarības Rakstnieku savienība atkārtotu, pievērstos galvenokārt praktiskam darbam, iztirzājot konkrētus jauno autoru darbus. Taču nav tādas lekcijas, nav tādas skolas, kas būtu iemācījuši kādu par rakstnieku.

Semināra mērķis, kā to, seminaru atklājot, pareizi aizrādīja tautas rakstnieks Andrejs Upiņš, nav izmācīt jaunos rakstniekus amatā, tas var tikai sniegt ierosinājumu un pamudinājumu rūpīgām pašaudzināšanas darbam. Tikai neatlaidīgi mācoties un daudz strādājot, izkopjot dabas piešķirtās dotības, var apgūt grūto un atbildīgo rakstnieka amata prasmi, kļūt par cilvēku dvesēju inženieriem.

Semināra dalībnieku skaits starp daudzām, kas, varbūt, vēl tikai mēģina sacerēt pirmo dzejoļu vai stāstu, redzam arī tādas, kas jau spērusi pirmos solus latviešu padomju literatūrā. Te ir Cecilija Dinere, Monta Kroma, Laimonis Pūrs, Juris Cūmurs, Evalds Vilks, Zanis Grīva — jauno rakstnieku plejads, kas izauguši Tēvijas kara un partizānu cīņu ugunīs un jau devuši atzīstamus darbus dzejā un prozā, aplicinot savu talantu, prasmi un gribu ar māksliniecisko vārdu kalpot savai tautai. Literāra profesija prasā no cilvēka pilnīgu idejisku un māksliniecisku gatavību. Nevar būt īsts mākslinieks tāds, kas nav vispusīgi izglītot, kas nekadēs no sava laika progresīvajām idejām. Lai rakstnieks ar katru sava darba rindu varētu palīdzēt tautai viņas lielo mērķu realizēšanā, tam vispirms jābūt apbruņotam idejiski, teicami jāzina marksisma — leņinisma teorija, mūsu sabiedrības attīstības likumi, bez kā nevar apjēgt dzīvi un, tā, tad, — arī radīt mākslas darbus, kas pareizi atspoguļotu dzīvi.

Jāmācās no dzīves. Prasme redzēt, novērot, izvēlēties no šiem novērojumiem vistipiskāko, visraksturīgāko — viens no svarīgākajiem posmiem rakstnieka darba procesā.

Jāpazīnās, cik grūts ir mākslas darba radīšanas process. To māca visu lielo rakstnieku darba pieredze. «Es nesaprotu, — sacīja Levs Tolstojs, — kā var rakstīt, nepārveidojot visu vairākas reizes.»

Jāmācās no lielās krievu klasiskās literatūras, no latviešu revolucionārās literatūras labākajām tradīcijām, no padomju literatūras labāko darbu paraugiem. Tas attiecināms tiklab uz jauniešiem, kā veciem mūsu literatūras darbiniekiem. Tikai neatlaidīgs pašaudzināšanas darbs virzīs mūsu literatūru pretim jaunam uzplaukumam.

Piešķirot izcilu nozīmi VK(b)P CK plenuma lēmumam «Par lauksaimniecības kāpināšanu pēckara laikā» un lai sekmetu mūsu rakstnieku iesaušanu šī lēmuma izpildīšanas darbā, Latvijas Padomju rakstnieku savienība šīs dienas bija sasaukusi rakstnieku sanāksmi šī svarīgā jautājuma apspriešanai.

Plašu referātu «VK(b)P CK plenuma lēmums «Par lauksaimniecības kāpināšanu pēckara laikā» un rakstnieku uzdevumi» nolatīja Ignāts Muižnieks. Apskatīdams mūsu lauksaimniecības atjaunošanas un tālākas attīstības uzdevumus sakarā ar VK(b)P CK lēmumu un biedru Andrejeva ziņojumu, referents pievērsās mūsu rakstnieku uzdevumiem šai lielajā darbā.

— Visa padomju tauta, — teica b. Muižnieks, — cīnīs un cīnīsies par jaunās Staļina piegādes izpildīšanu četros gados. Vislielākajā apmērībā mūsu zemes neskatītie fabriku un rūpnieciskie strādnieki kolektīvi pašizcilīgi strādā, lai šī gada ražošanas plānu izpildītu līdz Oktobra Socialistiskās revolūcijas trīsdesmitajai gadadienai. Un nav šaubu, ka mūsu varonīgā tauta izpildīs savu solījumu bolševiku partijai, biedram Staļinam. Šai visās tautas lielajā dzīves atjaunošanas un jaunrades darbā nedrīkst atpalikt arī rakstnieki.

Referents konstatē, ka vēsturiskie VK(b)P Centrālās Komitejas lēmumi par ideoloģiskā darba uzlabošanu zināmā mērā akcentēja mūsu rakstnieku darbu. Viņi lielāku vērību sāka pievērst aktūālām mūsu dzīves temām. Bet visumā tomēr jāsapka, ka līdzinējais rakstnieku darbs bija par mazu, lai apmierinātu šīs dienas lielās prasības. Un galvenais trūkums šai darbā bija tas, ka mūsu rakstnieki bija norvērsuši no laukiem, nedeva darbus par Padomju Latvijas lauku dzīvi, cilvēkiem, kas virza uz priekšu lauksaimniecības attīstību. Vai tā ir nejausība? Protams, nejausība tā nav. Notika tas tāpēc, ka mēs, rakstnieki, pietiekami labi nesapratām, ka pašreizējais apstākļos lauksaimniecības kāpināšanas jautājums ir viens no svarīgākajiem visās padomju tautas uzdevumiem. Par to mums skaidru norādījumu deva nesen notikušais VK(b)P CK plenuma lēmums.

Padomju Latvijas laukos notikušas dziļas un būtiskas pārmaiņas. Tur veidojas jauna dzīve, aug jauni cilvēki. Bet šai dzīvei un cilvēkiem mūsu rakstnieki līdz šim pagājuši senec. Tas jāraksturo kā ārkārtīgi svarīgs trūkums mūsu rakstnieku darbā.

— Mums visiem zināms, — teica I. Muižnieks, — ka pagājušajā gadā republikas zemnieki visjā paredzētās normas nodeva valstij septiņus simtus tūkstošu pudu labības. Vai šis un daudzi līdzīgi fakti neliecina par mūsu darba zemnieku padomju patriotismu? Vai šo patriotu iemiesojums literatūrā nebija rakstnieku pienākums? Bez šaubām, tas bija mūsu pienākums un to arī vajadzēja darīt. Mēs tāpat zinām, ka visi panākumi, ko gūst mūsu darba zemnieki laukos, notiek šķiru cīņas apstākļos. No šejienes arī izriet rakstnieku uzdevums: parādīt darba zemnieku cīņu pret visu veicu, pret baudiem, latviešu buržuaziskajiem nacionalistiem, atsegt buržuaziskās ideoloģijas reakcionāro dabu, pret darba tautu vērstos noļūkus. To darīt — rakstnieku pirmās pienākums.

Mūsu republikas laukos strādā liels padomju aktīvs, daudz komunistu, komjauniešu. Viņi ir tie, kas organizē darba zemniecības cīņu par republikas lauksaimniecības uzplaukumu, atrodas pirmajās šīs cīņas līnijās. Lodi svarīgi, lai mūsu rakstnieki un dzejnieki sa-

Padomju rakstnieku savienības Leņingradas nodaļa uzskūsi lielas tēlojumu grāmatas sagatavošanu, veltītu leņingradiešiem pēckara Staļina piegādes cēļājiem. Krājumu ievadīs A. Prokofjeva dzeja — veltījums, O. Forša, J. Germana,

LITERATURAS DARBUS PAR LAUKU DZĪVES TEMĀM

(Rakstnieku sanāksme, veltīta VK(b)P CK plenuma lēmumam „Par lauksaimniecības kāpināšanas pasākumiem pēckara laikā“)

vos stāstos, lugās, tēlojumos un dzejā attēlotu patiesīgu mūsu lauku boļševiku un komjauniešu tēlu, parādītu viņu avangarda lomu tautas saimniecības atjaunošanas un tālākas attīstības darbā.

Ārkārtīgi bagātu vielu mūsu vārda māksliniekiem dod MTS, padomju saimniecības mašīnu un zirgu iznomāšanas punkti, kas letlīst republikas lauksaimniecības socialistiskajā sektorā. Šīs saimniecības radās un varēja rasties tikai padomju varas apstākļos un tām ir milzīga loma tālākā republikas lauksaimniecības atjaunošanas un veidošanās procesā. Tāpēc arī mūsu rakstniekiem jāpievērs izcilāka vērība šo lauku dzīves svarīgāko virzītāju faktoru atveidošanai literatūrā. Tas pat sākams arī par lauksaimniecības kooperācijām, par kurām mūsu rakstnieki nekā neraksta.

Literatūras darbu trūkums par lauku dzīves temām, — atzīmē referents, — izskaidrojams pirmām kārtām ar to, ka rakstnieki atsvešinājušies no republikas lauku dzīves un pienācīgi neizprot to sociālo izmaiņu nozīmi, ko tur radījuši padomju vara, realizējot zemes reformu, iedragājot budžu ekonomiskā bazi laukos. Lai likvidētu šo trūkumu, katram rakstniekam nopietni jāapsver, kā viņš savos darbos atveido lauku dzīvi, kādā kārtā viņš iepazīsies ar lauku dzīves svarīgākajiem jautājumiem. Pilnīgi skaidrs, ka to var veikt, tikai personīgi izbraucot uz republikas apriņķiem un pagastiem, MTS, padomju saimniecībām u. t. t.

Vērtīgi darbi varēs rasties tikai tad, ja rakstnieks pats savam acīm redzēs lauku laudis un lauku dzīvi visās tās daudzveidībā; tikai tad mēs izbeigsim no tā schematisma, kļūdām un nepilnībām šīs dienas dzīves attēlošanā, kas līdz šim bieži vērojams mūsu rakstnieku darbos par celtniecības jautājumiem, darbalaugu cīņu par biedra Staļina grandiozo plānu izpildi. Svarīgākais priekšnosacījums idejiski un mākslinieciski nozīmīgu darbu radīšanai ir marksisma — leņinisma teorijas apgušana. Referents prasā, lai visi rakstnieki šim jautājumam pievērstu vislielāko vērību, daudz aktīvāk, nekā tas bijis līdz šim, apmeklētu marksisma-leņinisma seminārus, pastāvīgi studētu marksisma-leņinisma teoriju, bez kuras nav iespējams ikvienu padomju rakstnieka radošais darbs.

Tālāk I. Muižnieks pasvītroja, ka tuvēnāk mūsu rakstnieku uzdevums ir visaktīvākā piedalīšanās pavasara sējas kampaņā. Tas nozīmē, ka nekavējoties jārada stāsti, tēlojumi, viencēlieni, dzejas u. t. t. par temām, kas sekmetu zemnieku cīņu par savlaicīgu un organizētu pavasara sēju, audzinātu zemniecību padomju ideju garā. Veikt šo darbu ir mūsu goda lieta, mūsu šīs dienas nopietnākais pienākums, jo, tikai ejot pa šo ceļu, mēs varēsim sevi uzskatīt par aktīviem bolševiku partijās, direktīvu izpildītājiem.

Pēc I. Muižnieka referāta notika plašas debātes.

Rakstnieku savienības atbildīgais sekretārs Kārlis Krauliņš atzīmēja lauksaimniecības kāpināšanas pasākumu svarīgumu pēckara laikā, kam padomju valdība un bolševiku partija pievērs visnopietnāko vērību. Tāpēc pilnīgi saprotams, ka nevienš rakstnieks nevar un nedrīkst paliet garām šim jautājumam. Bet ja apskatām līdz-

šinājo mūsu rakstnieku darbu, tad jāsecina, ka rakstnieki par laukiem neraksta gandrīz nemaz, aizbildinoties ar to, ka viņi nepazīst lauku dzīvi. Vai šādu aizbildinājumu varam uzskatīt par normālu parādību? Acīm redzot, ne. Katram rakstniekam ļoti jāpazīst šīs dienas dzīve, arī lauku dzīve. Un ne tikai jāpazīst, bet arī jādzīvo tai līdzī. Ja daži rakstnieki zēlojas par vietas trūkumu lauku dzīves atveidošanai, tad tur vainojami viņi paši, jo viņi izmanto iespēju tieši iepazīties ar lauku dzīves apstākļiem, apmierinās ar darbu savos kabinetos, atraujas no varonīgās padomju īstenības.

Protams, būtu nepareizi apgalvot, ka mūsu rakstniekiem nav panākumu. Latviešu literatūra lepojas ar Andreja Upiša romānu «Zaļā zeme», Viļa Lāča — «Vētru». Tāpat nozīmīga ir Arvida Grīguļa komēdija «Kā Garpēteros vēsturī tajstij». Bet ar sasniegto mēs nedrīkstam apmierināties. Jākonstatē, ka mūsu rakstnieku balss par Staļina piegādes izpildes gaitu, par tās cēļājiem nav pilnskaidra. Mēs vēl arvien parādnieki tautai, augstvērtīgu darbu par dzīves celtniecību gaužām maz.

K. Krauliņš uzsver, ka galvenais trūkums rakstnieku darbos ir tas, ka viņi nav visjā pilnībā parādījuši padomju cilvēku, jaunā cīņu ar visu veicu un nederīgo. Katram rakstniekam jānostājas aktīvākā cīņas pozīcijā pret visām kapitalistiskās ideoloģijas palielām. Bet mūsu vārda mākslinieki raksta par daudz «inteliģenti», bez spēcīgiem vārdiem un atvēzēniem, ne tā, kā to darīja Majakovskis vai Gorkijs. Ka mūsu dzejnieki vēl ļabi neizprot šīs dienas celtniecības temas, rāda kaut vai A. Caka dzejoļi par Sarkancaugavas furkistiem, kurā viņš nav varējis saskatīt darba dzīlo jēgu un tā dārtiājus, bet parādījis tikai darba procesa ārējo izpausmi, ne tā dzinējspēkus. Pavirša pieeja padomju dzīves attēlojumā izpaužas daudzos J. Grota dzejoļos, kuros pārspīlētie izteiksmes līdzekļi sabojā saturu. Ir arī rakstnieki, kas par daudz klūst. Lasītāji vēl arvien nav sagaidījuši J. Sudrabkalna miniatūras. Par mūsu rakstnieku nepietiekamo darbu dod skaidru liecību arī nesen notikušais konkurss par labāko grāmatu mūsu jaunatnei un bērniem. I. Lēmaņa, M. Rudziņa un J. Plauža darbi tikai atzīti par derīgiem iespēšanai, bet no godalgotajiem — nevienš neizpelnījās pirmo godalgu.

Runājās asi vērsās arī pret mūsu kritiku, kurai nav principālas pieejas literatūras darbu vērtēšanā, tā pārkāmaz uzbrūk novecojušām un nederīgām teorijām. To skaidri rāda literatūras institūts, kur darba plānā uzņemta visāda vecā bagaža, bet triekst padomju tematikas, kaut gan tur darbojas Rakstnieku savienības biedrs Kārlis Egls.

Nobeigumā K. Krauliņš aicināja visus rakstniekus novērst līdzšinējos trūkumus darbā un ar kļūdu sirdsdziesmē ieslēgties VK(b)P CK plenuma lēmuma «Par lauksaimniecības kāpināšanas pasākumiem pēckara laikā» realizēšanā, palīdzēt mūsu zemniecībai sekmiņģi veikt pavasara sēju un cīnīties par ražas kāpināšanu un sējas platības palielināšanu.

Debatēs vēl piedalījās rakstnieki J. Plaudis, Meinhards Rudziņš, A. Talcis, J. Vanags, I. Lēmanis u. c., uzsverot nepieciešamību tuvāk iepazīties ar lauku dzīvi un aktīvi piedalīties pavasara sējas kampaņā.

Nobeigumā sanāksme vienbalsīgi pieņēma rezolūciju, kurā rakstnieki apsolī ieslēgties socialistiskajā sacensībā par mūsu lauksaimniecības atjaunošanu un tās tālāku uzplaukumu.

OKTOBRA REVOLUCIJAS TRĪSDESMITO GADADIENU SAGAI DOT

stachanoviēšiem, zinātnes un kultūras darbiniekiem.

Tēlojumu grāmata — Leņingradas rakstnieku atbilde strādniekiem, kuri ieslēgušies socialistiskajā sacensībā par godu Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas trīsdesmitajai gadadienai.

JAUNO RAKSTNIEKU REPUBLIKĀNISKAIS SEMINARS

Seminara darbu ievadot, tautas rakstnieku akademiķis **Andrejs Upīts** atgādināja literatūras darbinieku pašreizējos lielos uzdevumus un atbildību. Taču šo uzdevumu veikšanai kadru ir pārāk maz. Žurnālos un laikrakstos sākotmāra lielloku tīklu vienu un to pašu vārdu.

Laiks, kurā pašlaik dzīvojam, ir tik liels, ka prasīt prasē pēc jauniem lieliem darbiem. Bet jauni talanti literatūras laukā parādās maz un gausi. Atkrītīties no buržuāziskās ideoloģijas paliekām, ieaugt jaunajā padomju dzīvē, izprast padomju dzīves būtību tik dziļi, kā tas nepieciešams rakstniekam, nav viegli. Tomēr tas jāpanāk, jaunos kadrus rakstniecībā gaida vispirma kārtā no tās jaunatnes daļas, kas izcīnījusi revolucionāro cīņu pagrīdē un Tēvijas kara frontēs, kas ceļ jauno dzīvi ar savu darbu rūpniecībā un laukos, kas centīgi izglītojas mācību iestādēs.

Rakstnieka darbs nav viegls. Nepietiek ar prasmi dzīvi novērot un novērot attēlot. Katram rakstniekam nepieciešama dziļa sociālo attiecību izpratne, prasme novērtēt un aptvert laikmetiskos uzdevumus. Nepieciešams marksisma-lenīnisma mācības ideoloģiskais pamats, no kura vērtēt un vērtēt dzīves īstenību. Bez šī pamata visa literatūra darbība kļūst lodzīgi nedroša, aizklist maldos un tukšumā. Tāpat vajadzīgs prast savu domu izteikt mākslinieciskā formā, dzīvās gleznās un patiesos tēlos. Darbs rakstniecības laukā prasā ilgu gatavošanos, desmitiem mācekļa gadu, zināšanu uzkrāšanu.

Ievadvārdus nobeidzot, tautas rakstnieku **Andrejs Upīts** paskaidroja, ka pašreizējā seminara mērķis nav iemācīt jaunajiem rakstniekiem amatu, bet tikai sniegt ierosinājumu un pamudinājumu rūpīgām pašaudzināšanas darbam, tādām darbam, kura rezultātā izaugtu jaunā rakstniecības darbinieku maņa.

Seminara dalībniekus uzrunāja arī LK(b)P CK sekretārs **Berkļavs**. Viņš aizrādīja jaunajiem rakstniekiem, ka padomju zemē literatūra nav kādas atsevišķas šķiras vai jauz grupas privilēģija, bet visas tautas lieta. Padomju rakstniekam jābūt cīnītājam, kas cīņā par savas tautas interesēm iet pašs pirmajās rindās.

Runājot atgādināja padomju tautas lielas uzvaras Tēvijas kara un darba frontēs. Šo uzvaru izcīnīšanā redzama ļona bijusi arī rakstniekiem. Īpaši svarīgs padomju literatūras uzdevums ir palīdzēt valstij audzināt jaunatni, lai tā dedzīgi mīlētu savu dzimteni, būtu gatava tās labā strādāt un cīnīties. Šis jaunatnes audzināšanas uzdevums pienācīgi uzsverts vēsturiskajos VK(b)P CK lēmumos par literatūras un mākslas jautājumiem.

No rakstnieka tagad sabiedrība prasā ļoti daudz. Tikpat ļoti kā literatūras teorija un pārējie profesionālie jautājumi rakstniekam jāpārziņā arī boļševiku partijas politika, mērķi, pēc kuru realizēšanas tiecas visa tauta.

Latviešu jaunatnes labākā daļa nekad nav liekus buržuāzijas varas laikos, vissmagākajos apspiestības apstākļos šī jaunatnes daļa cīnījās par savu tiesību, par savu nākotni. Latviešu jaunatne varonīgi cīnījās par savu Dzimtenes brīvību Tēvijas kara laikā, tā pašizliedzīgi strādā pēckara periodā. Tāda ir mūsu jaunatne, un tāda tā jāparāda lasītājam. Mūsu jaunatne ir pelnījusi cienīgu vietu literatūrā. Pagaidām tas vēl nav sasniegts. Sevišķi vāji mūsu rakstnieku darbos atspoguļoti jaunieši — staliniskās piecēdes cēļā. Šis trūkums jāizdizina.

Jauno rakstnieku seminara darba turpinājumā plašu runu par tematu «Ceturktā piecēdā un latviešu padomju rakstnieku uzdevumi» teica LK(b)P CK sekretārs **A. Peļse**.

Runas ievadā biedrs **Peļse** analizēja lielos ieguvumus, kādus padomju tautai devušas pirmās piecēdes. Piecēdā plānos paredzētos uzdevumus veicdama, padomju tauta izveidojusi savu Dzimteni par varenāku valsti pasaulē. Tāpēc šos piecēdā plānus esam parādūši saistīt ar lielā Stalīna vārdu, ar tā cilvēka vārdu, kura ģenijs apgaismo mūsu ceļu, ir spējis pulcināt, saliedēt ap sevi un vadīt boļševistisko partiju un visplašākās tautas masas. Stalīna piecēdes pilnīgi pārveidojušas Padomju Savienības seju. Šo pārveidību rezultātā izaudzis, kļuvis lielāks un skaistāks arī padomju cilvēks. Šajā cilvēkā izemījies jauns raksturs.

Lielais Tēvijas karš bija nopietns pārbaudījums mūsu valstij un pašam padomju cilvēkam. Šo pārbaudījumu spējam sekmīgi izturēt, pierādīt padomju cilvēka pārākumu par kapitalistiskās sabiedrības cilvēku.

Pašlaik visā padomju tautā apņēmīgi strādā, lai realizētu pirmās pēckara piecēdes plānu. Šis piecēdes galvenais uzdevums ir atjaunot karā nopostīto tautas saimniecību, ievērojami pārsniegt pirmkāra līmeni rūpniecībā un lauksaimniecībā un aizsteigties priekšā kapitalistiskajām zemēm, kapitalistisko valstu dzīves līmenim. Šai piecēdai jāraida pāreja no socialisma uz komunismu.

Sādu uzdevumu veikšanai nepieciešams sasniegt priekšzīmīgu, augsti attīstītu tehniku. Mūsu pašreizējo darbu raksturo strauji attīstības tempi, un socialistiskā sacensība ir viens no svarīgākajiem līdzekļiem, ar kuriem padomju tauta veic savus lielos uzdevumus.

Lielie uzdevumi, kurus padomju sabiedrība stāda savai literatūrai, sekmīgi veicami tikai tad, ja rakstniecības darbinieku rindās nemitīgi papildinās krietni sagatavoti jauni kadri. Tāpēc jauno rakstnieku audzināšana, to ideoloģiska un profesionāla gatavošana ir jautājumi, kuriem visā Padomju Savienībā pašreiz veļtita izcila uzmanība.

Milzīgu pacēlumu guvis padomju tautas apziņas līmenis. To spilgti rāda nesalaužamā apņēmība, ar kādu padomju tauta pārvar pēckara grūtības. Tāpēc arī pēckara piecēdes pirmās gads uzrādīja izcilus sasniegumus. 1946. gads visā padomju zemē beidzās ar spožām darba uzvarām. Atjaunotas rūpniecība, dzelzceļi, šachtas, spēkstacijas. Gada plāns izpildīts ar uzviņu.

Mūsu republikā veicami tādi paši uzdevumi kā visā Padomju Savienībā. Bet nedrīkstam aizmirst, ka Latvijā ir zināmas īpatnības piecēdes plāna realizēšanā. Pašu piecēdes ideju latviešu buržuāzija ir ilgu gadus diskreditējusi, un buržuāziskās ideoloģijas paliekas ļaužu apziņā traucē darbu vēl šodien. Mūsu pienākums šīs kaitīgās, tautai naidīgās ideoloģijas sārņus izskaust. Arī šķiru attiecības, īpaši laukos, Latvijā ir savādākas nekā vecākās padomju republikās. Līdz ar to mūsu republikā vairāk vecās ideoloģijas paliekas, kuras vēl neesam paspējuši pilnīgi izstrāvēt. Ideoloģiskās frontes darbiniekiem tas uzliek papildu uzdevumus, prasā pastiprinātu cīņu. Par spīti šim īpatnībam grūtībām, Padomju Latvijas darbaļaudis sekmīgi veic savus uzdevumus, droši iet pa lielā Stalīna nosprausto ceļu. Visi galvenie saimnieciskie politiskie uzdevumi mūsu republikā sekmīgi veikti. Tas norāda, ka latviešu tauta ir ar boļševiku partiju, ar Stalīnu. Spilgti apliecinājums teiktajam ir neseno notikušās Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanas.

Viens no galvenajiem mērķiem, ko gribam sasniegt, realizēdami jaunās piecēdes plānu, ir sagatavot pāreju no socialisma uz komunismu. (Referents sīki analizē socialisma un komunisma būtību.) Lai pārietu uz komunismu, nepieciešams milzīgs ražošanas spēku kāpinājums. Jānodod sabiedrības lietošanā jaunas dabas bagātības, jāraida jauna tehnika, jaunas darba metodes, arvien dziļāk darba procesā jāiesaista zinātne. Socialistiskās ražošanas spēku kāpināšanā jāiesaistās arī rakstniekiem. Dzīves un darba ritmā buržuāziskajā Latvijā bija gausis, jo buržuāziskā sabiedrība nespēja radīt nekā jauna. Socialistisko iekārtu mēs veidojam un gatavojam pāreju uz komunismu cīņā ar kapitalismu, tādēļ mūsu tempiem jābūt straujākiem. Padomju rakstniekiem jāiedvesmo tauta šādai straujai gaitai.

Pāreja no socialisma uz komunismu prasā atrisināt pretrunas starp fizisko un garīgo darbu. Seit nepieciešams milzīgs kultūras kāpinājums, tāpat nepieciešama arī rakstnieku līdzdalība. Ar mākslas tēliem rakstniekam jānāk palīgā, jāraida, kā padomju cilvēks par ceļas arvien lielākos materiālās un garīgās kultūras augstumos. Līdz ar to rakstniecība veicinās pašu augšanas procesu. Mūsu dzīves attīstības straujie tempi dod literatūrai neizmējamu temu bagātību. Pāris gados pēc kara mēs jau daudzās nozarēs pārsniedzam pirmkāra līmeni. Tas taču vērtīgs materiāls literāram darbam.

Lai sagatavotu pāreju no socialisma uz komunismu, vajadzīgs liels apziņas kāpinājums, jāveic nopietns tautas audzināšanas darbs, jāizcīnā cīņa ar individualismu un egoismu, kas ir raksturīgas kapitalistiskās iekārtas paliekas cilvēku apziņā. Jāmāca tautas interesēs likt vispirma vietā, Arī šai nozīmē rakstniekam daudz temu un lielu uzdevumu. Katram rakstniekam jāpopularizē savos darbos piecēdes uzdevumi, jāaudzinā tautā stingra parvīlība un ticība panākumiem. Literatūras darbinieks to spēš tikai tad, ja pats stāvēs uz stingra ideoloģiska pamata, ja pratis sekmīgi cīnīties ar kapitalistiskās pasaules ideoloģiju.

Mūs sagaida vēl daudz grūtību. Mums visapkārt kapitalistiskā pasaule. Šī kapitalistiskā pasaule izmēģina visdažādākos ideoloģiskās cīņas ieročus, lai mums uzbruktu. Arī pie mums vecās ideoloģijas atliekas nav galīgi izudušas, un mūsu pretinieki šīs atliekas izmanto, lai traucētu mūsu darbu. Pat starp inteliģentiem cilvēkiem vēl ir tādi, kas klanās buržuāziskās sabiedrības kultūras priekšā. Tāpēc mūsu literatūrai ir jāraida un jāpierāda padomju kultūras pārākums, padomju kultūras sabiedriskums un idejiskais dziļums. Tas ir liels un atbildīgs darba lauks rakstniekiem. Padomju literatūrā jānāc darbiem, ar kuriem tauta var patiesi lepotos, kas dziļi atklāj padomju dzīves un padomju cilvēka lielumu.

Padomju tauta ieslēgusies ražēnā jauncelmes darbā. Rakstniekiem šai darbā jāpiedalās kopsoli ar savu tautu, tēlojot padomju dzīves skaisto, lielisko patiesību. Ja mēs pralīsim mākslas darbos šo padomju dzīves patiesību, notēlot, būsim izpildījuši arī savu pienākumu mākslinieciskos tēlos parādīt padomju cilvēku, atklāt mūsu dzīves gaišās perspektīvas.

Pēc LK(b)P CK sekretāra **A. Peļses** runas jauno rakstnieku seminara dalībnieki noklausās tautas rakstnieka

Nupat Maskavā beidzās Vissavienības jauno rakstnieku apspriede, kur par svarīgākajām un aktuālākajām literatūrajām problēmām runāja tādi izcili literāti kā **A. Fadejevs, V. Percevs, K. Simonovs, A. Surkovs, N. Asejevs, I. Erenburgs, A. Tvardovskis, V. Višņevskis, S. Maršaks** un citi. Nav šaubu, ka jaunie rakstnieki, un līdz ar to visa

Andreja Upīša referātu par socialistiskā realisma principiem literatūrā.

Sava plašā referāta ievadā **Andrejs Upīts** raksturo romantisma un realisma vēsturiskās attīstības ceļus. Romantisma vēsture ir atsevišķi gadījumi, kad šis virziens saistās ar aktīviem, pat revolucionāriem politiskās vai nacionālās cīņas spēkiem un tieši piedalās veco varu sagraušnā. Bet jaunās pasaules celšanai tam nav spēka, lai gan romantiski paši visos laikos iedomājas par īstajiem nākotnes pareģiem un ievadītājiem. Sāda pasaules un dzīves nepazīšana, laikmeta īstenības un iedomātā sajukums alāz piemīt sīkpolniskās inteliģences formācijai, no kuras, ar nedaudz izņēmumiem, nāk visu laiku un visu nošķiru romantiski. Pēc pirmā straujā uzplūda romantisms sašūķ, nobēg dzīvē un cīņā, vērsās atpakaļ. Arī latviešu tautiskais romantisms, izaudzis no tīri materialistiskiem pamatiem, no pirmo gadu iekarotājas, neatkarību ieguvējas sajūsmas un rožainām izredzēm, jau pēc pāris gadiem saplok, izvirst tukšā patriotisku fražu bravūrā, atslid tīri vāciskā sentimentalismā vai izdomātās slavenās pagātnes cildinājumos un tautisku dievību darinājumos.

Protams, aplam būtu apgalvot, ka realisms visā savā attīstības gaitā reaktionarajam romantismam pretī kvalificējams kā noteikta un negrozīgi pozitīva progresīva māksla. Sad un tad tur vērojami pavērsieni citā virzienā, tomēr atsevišķi epizodiski momenti tā vispārējo raksturo nemaina. Šī rakstura pamatā ir — organiska dzīves izpausme un tieši sakari ar šo dzīvi tās vēsturiskajos laikmetu etapos. Kā šis dzīves apliecinātājs vai noliedzējs, kā līdzcīnītājs vai apkarotājs — vienā alga — realisms ir lielā dzīvā organisma neatraujama sastāvdaļa.

Tālāk referents apskata realistiskās mākslas izpausmi, tās raksturīgākās īpatnības dažādos vēsturiskās attīstības periodos — sākot ar romiešu romāniem, cauri renesansei, kapitalistiskās saimniecības izveidošanās pirmajam posmam, apgaismības gadsimtam un tam sekojošajam 19. gadsimtam līdz mūsu dienām. Visā šajā laikā, ar nedaudziem izņēmumiem, konstatējams noteikts realistiskās mākslas pārsvars par romantismu. Pret 19. gadsimta beigām kapitalisma attīstība jau sasniegusi to pakāpi, kur šā paša kapitalisma izaudzētais proletariāts kļūst par varenu draudošu spēku. Nepiepildāmā mantkāre imperialistisku politisku avantūru kārdinātā buržuāzija vairs nejut nekādu vajadzību vai prieku skatīt savu atbaidīgo seju realistiskās mākslas spoguļī. Buržuāzijas literatūrā atkal atplaukst romantisms, tagad ar pārkrāsoto signatūru — jaunromantisma uzrakstu. Jaunromantisms kļūst par vecuma norietā slīstošo šķiru un to inteliģences gurstošā gara un bezceļa meklējumu izpausmi. Lielo klasiskā realisma mantojumu pamazām pārņem jaunā, augošā darba tauta, ko dzīves attīstības dzelzainā dialektika negrozāmi virza pasaules nākotnes likteņa veidotājas lomā. Buržuāziskā realisma vietu ņem socialistskais realisms. Tā principi un to pielietojums literārajā praksē patlaban virējams tikai mūsu lielajā socialistiskajā Dzimtenē, arī Padomju Latvijā.

Tāpat kā mūsu socialistiskā padomju iekārtā nav izveidojusies vienā dienā, pēkšņi un negadīti nav radies arī socialistiskais realisms. Pa laikmetu gadsimtiem dialektiski virzdamās, kapitalistiskā attīstība pamazām un pakāpeniski audzināja Krievijas revolucionāro proletariātu, kas smagā iekdiešanās darbā un tad spējas sadurmes un cīņas brīžos arvien skaidrāk sāka nojaut savu vēsturisko uzdevumu, līdz marksisma mācību apgaismā izrauga savu noteikto mērķi — kapitalistiskās iekārtas sagrāvi politiskās un sociālas revolūcijas ceļā un socialistiskās valsts nodibināšanu.

Tādā pašā gaitā audzis revolucionārais literatūras realisms. Belinskis, Čerņisevskis, Dobroļovs, Pisarevs un Plečankovs bija tā idejiskā audzinātāji. Realistiskā kritika, sākot ar pagājušā gadsimta 30.—40. gadiem, vērtīgi seko visam, kas buržuāziskajā literatūrā vērtējams kā progresīvi vērtīgi, sabiedriski aktīvi, idejiski rosinātāji, nopiestās šķiras modinātājs un mudinātājs spēks. Krievu literatūras realisms ar lielu cieņu izturas pret tām tradīcijām, ko atstājuši 19. g. s. labākie buržuāzijas rakstnieki. Šis tradīcijas apziņīgi vai nepaziņīgi, vairāk vai mazāk jūtami ietekmējušas tautas garu, un līdz ar to visu dzīvi, atbrīvošanās virzienā un tūvinājušas 1917. gada socialistiskajai revolūcijai.

Jau pirms lielās proletariskās revolūcijas pirmā cētiņa 1905. gadā apzinātā un organizētā spēkā strauji augošā krievu strādnieku šķira izrada no sava vidus jaunu rakstnieku audzi, kas gan mākslas ziņā vēl nepilnīgi un ideoloģiski dažkārt vēl neskaidri, tomēr ar lielu primitīvu spēku un aiz-

padomju literatūra, būs ieguvusi daudz ierosināto atziņu.

Arī Lātvijas Padomju rakstnieku savienība parādījusi šajā virzienā atzīstamu aktivitāti. Sistemātiski rīkotas gan individuāla, gan kolektīva rakstura konsultācijas ar jaunajiem autoriem. Īpaši vērtīgs pasākums ir jauno rakstnieku republikāniskais seminārs, kas sāka darbu 24. martā.

rautību sāk notēlot strādnieku šķiras revolucionāro trausmi, šis šķiras cīnītāju tipus, viņu idejisko izaugsmi un psiholoģisko izveidošanos. Tas ir laikmets, kad kapitalistiskajai buržuāzijai, carisma apspārgātā, vēl visa ekonomiskā un politiskā vārā rokās. Proletariāta cīņa galvenā kārtā vērota pret šo divgalvaino plēsonu un par izsūkto, nospiesto ļaužu masu elementarajām dzīves un dzīvības tiesībām. Tāpēc tālāka proletariskajam realismam ir asas šķiras cīņas raksturs, tas ir idejiski ofensīvs, vienā alga, vai viņš rāda buržuāzijas nelietības, vai policejiskās valsts spaidus un patvarības. Arī strādniecības dzīvi un tipus tēlodams, šis revolucionārais realisms nebūt vēl nav un nevar būt socialistisks, jo radies un izaudzēts vecajā šķiru sabiedrībā un kapitalistiskās iekārtas apstākļos. Pilnīgi pareizi un vietā laikmetā starp 1905. un 1917. gadu tik daudz runā gan par proletarisko literatūru kā par strādniecības cīņas svarīgu ieroci un paša proletariāta psihes veidotāju, idejisku spēcinātāju un organizētāju. Socialistiskais realisms var sākties tikai socialistiskās iekārtas apstākļos, kad darba tauta ir saņēmusi visus ražošanas līdzekļus savās rokās, savas valsts ekonomisko un politisko formu pieskaņojusi jaunajiem uzdevumiem, un kad viņai nepieciešama tapusi literatūra kā šis jaunās dzīves vērotāja un attēlotāja visā daudzpusībā un dažādībā, socialistiskā cilvēka audzinātāja iekdiešanās radošam darbam desmitējādās nozarēs un līdz ar to lielajam pasaules pārveidotājam mērķim.

Tomēr socialistiskais realisms arī krievu literatūrā nav tapis tūlīt otrā dienā pēc socialistiskās Oktobra revolūcijas. Mākslā nav darīšanas tikai ar dzīves ekonomisko, sociālo un politisko satvuru pārveidēšanu, bet galvenā kārtā ar pašiem dzīvajiem cilvēkiem. Oktobra socialistiskā revolūcija un sekojošie trīs pilsoņu kara gadi ir veduši šos cilvēkus cauri pārkausētājam un pārveidotājam ugunim, ne tikai saliedējuši revolucionārās masas varenā armijā, kas satric visas iekšzemes reacionāros pretspēkus un ārienes intarventu ordas, bet arī audzējuši tās ideoloģiski stipras un psihiski sprāturu jaunās iekārtas celtniecībā. Bet literatūrai vēl ilgi jācīnās, kamēr tā atkrātās no buržuāziskās iekārtas palieku sārņiem rakstītājas inteliģences pašas iesīkstējusās dzīņās un no veco mākslas tradīciju maldiem, kas pinas līdzī un aizkavē socialistiskā realisma nodibināšanu.

Tūlīt pēc revolūcijas un visus 20-tos gados cauri ilgst meklējumu laikmets krievu literatūrā, it īpaši dzejā un dzejas teorijā. Buržuāzija izaugušie un ieaugušie dzejnieki un teoretīki, revolūcijas brāzmas laikā izkustināti, mēģina piemēroties jaunā laika prasījumiem. Tomēr viņu literāras domāšanas veids, mākslas darba koncepcijas izpratne, satvura un formas attiecību un nozīmes vērtējums paliek iesīkstējusies rutīnas valģos, aiz jaunās dekoratīvās un deklarātivās terminoloģijas bieži vien paslēpjās grūti iznīdējamie vecās pasaules surogāti.

Tālāk referents norāda, ka saimnieciskās, sociālās dzīves ārkārtīgi strauji attīstība, kad desmit gados tiek paveiktas tas, kas rāmas evolūcijas ceļā prasītu gadu simtus, pārveido arī literatūru, rakstniecības darba pamatā liek socialistiskā realisma principus. Šos principus definēt un pa daļai arī literārajā darbā papildīt piekrit Maksimam Gorkijam — šim nerimtīgajam meklētājam revolūcijas vētras putnam, proletariskās literatūras un literatū audzinātājam. Izkrīstāļējušies padomju mākslas principi prasā no rakstnieka patiesīgu, vēsturisku, konkrētu īstenības attēlojumu. Turklāt šim attēlojumam jāsaaskan ar uzdevumu idejiski pārveidot un audzināt darbaļaudis socialisma garā. Lūk, socialistiskā realisma būtība.

Referāta beigu daļā **Andrejs Upīts** runā par jaunās latviešu padomju rakstniecības uzdevumiem tautas, īpaši jaunatnes audzināšanā. Viņš sīki iztirzā aktualākos jaunrades jautājumus visos literārajos žanros. «Mūsu literatūras vissvarīgākā ir grūtākā problema», saka tautas rakstnieks, «ir — organiski saliedēt, sakausēt un saaudzēt dziļu idejisku saturu ar dzīvi, pārliecināšu mākslas izpausmi. Tikai tadā kārtā eposa, romāna un lugas tipi, tēli, gleznas un ainas nerunās vien ausim un nerādīsies vien acīm, bet piesiegsies sirdij, iestrāvos padomju cilvēka emocijās, liks tam ne vien skatīt un dzirdēt, bet arī pārdzīvot, iedvesmēs to, pašam tam nemanot virzīs līdz tautas augšupejošaj trausmei. Tā, un tikai tā, socialistiskais realisms piepildīs savu vissvarīgāko uzdevumu — augt pašam līdz tautai un atkal audzināt to, stiprinot socialistiskā apziņā un mākslas apgarojumā, intūcijā, paverot jaunatnei krāšņas realistiskās nākotnes perspektīvas.

Uz šo lielo mērķi ved simts ceļu. Nekādu vispārēju, visiem pieņemamu un izlietojamu regulu sastādīt šē nav iespējams. Katram īstam padomju dzejnie-

kam un rakstniekam jāieklausās pašam sevi — kā viņa individuālā personība uzver daudzveidīgās socialistiskās dzīves pulsu un kādiem īpašiem, saviem līdzekļiem viņš to vislabāk spēj atbalstot.»

Par VK(b)P CK lēmumiem un latviešu padomju literatūru referēja LK(b)P CK propagandas un agitācijas daļas pārstāvis **E. Sokols**. Referāta ievadā **E. Sokols** sīki analizēja biedra **Zdanova** ziņojumu par žurnāliem «Zvezda» un «Leningrad», ar piemēriem pierādīdams, ka padomju dzīves patiesībai naidīgajā Leningradas rakstnieku **Zoščenko** un **Achmatovas** literārajā darbībā varam saskatīt zināmu līdzību ar daudziem trūkumiem latviešu padomju rakstniecībā.

Tālāk referents apskatīja dažas ziņmīgas parādības latviešu buržuāziskās literatūras attīstībā, kas uz visiem laikiem uzspiedušas šai literatūrai mazvērtīgu zīmogu. Pēc 1905. gada revolūcijas neveiksmes latviešu buržuāziskā literatūra attīstījās tieši krievu simbolistu un dekadentu ietekmē. Arī pie mums radās «Serapiona brāļiem» līdzīgas reacionāras literatūras strāvas, sākas buržuāzījai pakalpiģās literatūras daļas nenozīmīgais, pelēkais periods, kas nespēja aiziet nekur tālāk par beztaļantīgu buržuāziskās nacionalisma ideoloģijas pūšanu.

Referents sīki iztirzāja dažu dekadences dzejnieku — **Fallija**, **Eļgasta**, **Viktora Eļģiņa** — bēdīgo lomu latviešu literatūrā. Šie dzejnieki nekad nav bijuši tuvi savai tautai, tautas revolucionarajai cīņai. Jau literāras karjeras pašā sākumā viņi pārgāja buržuāzijas nometnē un uzticīgi kalpoja tai visu mūžu. Bez mazākās kautrēšanās šie dzejnieki producēja literatūru, kas bija vajadzīga vai nu valdošās šķiras uzskatu propagandai, vai arī šās šķiras izvīrtušās gaumes apmierināšanai. Protams, ne Eļģiņš, ne arī pārējie dekadenti nav radījuši nekādas kaut vai formas ziņā nopietnas mākslinieciskās vērtības. Taču dekadenti savas nacionālās buržuāzijas labā nenopūlējās vērtīgi. Viņi sacēla lielu troksni un nodarīja daudz posta. Lielākā daļa buržuāziskās Latvijas rakstnieku savas jaunrades avotus atrada tieši dekadentismā. Īpaši lielu ļaunumu šis reacionārais literārais novirziens izdarījis ar to, ka netiešā ceļā pratis savus dziļus iepotēt arī latviešu padomju literatūrā, kaut nelielos, taču sāpīgi sajūtamās apmēros.

Pārejot uz latviešu padomju literatūras jautājumiem, referents uzsvēra, ka tā savos pamatos ir veselīga, spējīga dzīvot. Mūsu literatūra, visumā ņemot, jau iegājusi drošajā socialistiskā realisma gultnē. Latviešu padomju literatūru raksturo tādi darbi kā tautas rakstnieka **Andreja Upīša** ar Stalīna premiju godalgotais romāns «Zaļā zeme», **Viļa Lāča** «Vētras», **Jāņa Sudrabkalna**, **Arvīda Grīguļa** un citu rakstnieku politiski mērtieģieģi darbi. Tauta šos darbus uzņem ar patiesu gandarījumu, jo tie ir progresīvi, dzīvi virzoši, ar skaidrām nākotnes perspektīvam. Tieši šeit meklējama mūsu literatūras patiesā seja. Bet šajā seminārā ir svarīgi runāt ne tik daudz par sasniegumiem, kā par nopietnākajiem trūkumiem, kas visiem ideoloģiskās frontes darbiniekiem kopīgiem spēkiem jānovērš. Ir jau daudz rakstīti un runāti, ka daži mūsu rakstnieki un dzejnieki bija iestājuši pašapmierinātības, pašslavināšanas purvā, kļuvuši apolītiski, bezidejiski un būtībā gājuši buržuāzisko nacionalistu pavadā. Ne mazums dažādu dekadentisku atlieku no nebūtībā nogrimušajiem pagātnes laikiem ievazāts pie mums tagad, kad visapkārt kūšā varenā padomju dzīve, kad tauta ceļ savu nākotni. Asa, lietiskīga kritika atklāja, ka arī latviešu padomju rakstnieku rindās ir bijuši tādi, kas pārāk maz izjuta kopību ar savu tautu, ar padomju ļaužu, padomju jaunatnes cerībām un ideāliem. Šie rakstnieki nodarbojās ar raknāšanas sadzīves sīkumos, ar «veco, labo laiku» romantikas cildināšanu.

Šādu nevēlamu parādību lielā mērā sekmējies zemais kritikas līmenis, kādu varam vērot ne tikai žurnālos un laikrakstos ievietotojos darbos, bet arī Latvijas valsts izdevniecības izdoto grāmatu priekšvārdos. Ar gandarījumu var atzīmēt, ka pēc pagājušā gada vasaras mēnešiem, kad latviešu padomju literatūrā bija vērojams nopietns krīzes periods, mūsu dzejnieku un rakstnieku darbu mākslinieciskais un idejiskais līmenis jūtamī aug. Rakstniecības darbinieki ir sapratuši savas agrākās kļūdas un apziņīgi cenšas tās labot, parāda patiesu gatavību kalpot savai tautai, palīdzēt tautai tās sprāģajā, pašizliedzīgajā darbā. Tas ir krietns piemērs topošajiem rakstniekiem.

Jauno rakstnieku republikāniskais seminārs turpināsies līdz 29. martam. Tā darba kārtībā uzņemti vēl šādi referāti: **A. Upīts** — Laikmeta ierosme literatūrā; **M. Buša** — Literatūras mantojuma apģūšanas un aktualitātes jautājumi rakstnieka jaunradē un zinātniskā kritika; **K. Krauliņš** — Marksistiskā dialektika — rakstnieku darba pamats un — **V. Lāča** romāna **Vētra** I daļa; **A. Grīguļis** — Galvenās līnijas krievu un latviešu padomju literatūras attīstībā un Dramas tehnika; **J. Plaudis** — Ievads literatūras teorijā un — Dzejas tehnika; **R. Egle** — Prozas teorija. **V. Luksa** vadībā notiek seminārs jaunajiem dzejniekiem un **I. Muļnieka** vadībā — jaunajiem prozaiķiem.

KĀDS AIZMIRSTS KRITIKAS UZDEVUMS

Par kritikas un kritiķu uzdevumiem ir daudz runāts gan presē, gan rakstnieku sanāksmēs. Tas darīts tādēļ, lai arī mūsu kritiku padarītu principiālu, dziļāku, rakstniekam un lasītājam nozīmīgāku. Bet, cik zināms, nav runāts par vienu ļoti svarīgu uzdevumu, par ko nerunā un ko nerealizē arī pašī kritiķi, bet kas katrā ziņā jāveic kritikai, ja tā grib būt padomju kritika.

So uzdevumu ļoti skaidri un nepārprotami formulē VK(b)P CK žurnāls «Boļševik» 1946. gada 19. numura ievadrakstā: «Kritiķiem jāpalīdz rakstniekiem atrast attēlojamajā istēmībā to, kas ir patiesi jauns, komunistisks, un jāsekmē šī jaunā attīstīšanās» (10. lpp.; pasvītr. mans — K. Kr.).

Tādu norādījumu kritiķiem dod partijas vadība. Un šis norādījums ir vietā un ļoti principiāls.

Kritikas uzdevums padomju sabiedrībā taču ir tāds pats kā visa pārējā uzdevums: cīnīties par augstāko mērķi — par komunismu. Kritika runā par literatūru un mākslu ne pašas literatūras un mākslas dēļ, bet lai celtu dzīvi, lai palīdzētu rakstniekiem un māksliniekiem pareizi orientēties dzīvē un to pareizi, idejiski un mākslinieciski iedarbīgi attēlot. Lai šo uzdevumu veiktu, kritikai jārunā ne vien par literatūru, bet arī par dzīvi, un kritiķa pirmais pienākums — vispirms pašam dziļi izprast padomju dzīvi, laikā saskafti jauno, pozitīvo, progresīvo, kā arī nesaudzīgi un visur atmaskot veco, negatīvo, savu laiku pārdzīvojušo, kas traucē dzīvi virzīties uz priekšu. Tikai tā kritika kļūs dziļi principiāla, idejiska un nopietna, zaudēs tukšu dižošanu un bezsaturīgas frazes, pārvērtīsies par istu un nepieciešamu palīgu rakstniekam viņa darbā.

Bet šo uzdevumu kritika nav veikusi. Viņa pati ir stipri atpalikusī: pareizas dzīves izpratnes ziņā, tai pašai ir trūkusi tā īpašība, kuru biedrs Staļins ļoti pamatoti uzskata par vienu no visvērtīgākajām boļševika īpašībām — spēju sajūst jauno. Zaudējama boļševistisko partijas dzīves izpratnē, kritika zaudēja arī nepieciešamo modrību un ļāva padomju literatūrā ieviesties kaitīgiem, bezidejiskiem un apolitiskiem darbiem, laikā nesaskatīja šīs kļūdas un trūkumus un nemoobilizēja rakstnieku uzmanību to novēršanai. Ne veltī partija kritiķiem pārmet: «Zemais teoretiskais un politiskais mūsu kritikas līmenis kavē arī rakstniekiem apzināties un pārvarēt savas kļūdas» (Boļševik, 1946., 19. nrs., 10. lpp.). Bet kritikai jācīnās par jauniem padomju literatūras panākumiem, atbalstot visu to, kas progresīvs rakstnieku jaunradē, un laikus atmaskojot visu to, kas var literatūru novirzīt no patiesa un dziļa dzīves attēlojuma» (Kultūra i žīp, 1947., 7. nrs.).

Nerunāšu šē par visu padomju kritiku, bet tikai par latviešu. Jāatzīmē viena raksturīga parādība: kad mūsu kritiķi vai tie, kas raksta kritikas un recenzijas, runā par stāstiem, dzejām, lugām un aprakstiem, kas attēlo latviešu strēlnieku cīņu Tēvijas kara frontēs, viņi neturas tikai literārā darba ietvaros, bet runā arī par pašiem realajiem cilvēkiem un viņu reālo cīņu, konkrēti parāda, kā augsti un rūdījusies mūsu strēlnieki varonīgajā cīņā par Dzimteni. Bet kad runā par darbiem, kas attēlo socialistisko celtniecību, tad apmierinās ar vispārējiem, nekonkrētiem norādījumiem uz tagadējo dzīves istenību, neanalizējot socialistiskās attiecības pret darbu, dziļāk neiztirzājot tās jaunās īpašības, kas veidojas un nostiprinās simtos un tūkstošos strādniekos, mūsu socialistiskā darba izcilniekos. Izskaidrojums šim faktam, šķiet, meklējams tai apstākļi, ka vairums pašu kritiķu bija karavīri un tādā strēlnieku un viņu dzīvi pazina, bet strādnieku darbu rūpniecības un padomju zemnieku darbu un dzīvi laukos viņi nepazīst, tāpēc par to nevar izteikties. Par stachanoviešiem mums ir dzejoļi, poēmas, stāsti, bet kāpēc socialistiskā darba procesā rodas tādi stachanovieši, kāda jēga ir socialistiskajam darbam — to dziļāk nav parādījis vēl neviens rakstnieks. Bet šī darba jēga, tā socialas pamats nav dziļāk izanalizējis arī neviens kritiķis. Vai tas nav kritikas uzdevums? Vai kritikai nav jāpalīdz biedriski un godīgi, bez liekas dižošanās, bet principiāli asi un skaidri jāpalīdz rakstniekam izprast padomju dzīves faktus — jauno, socialistisko cilvēku

un viņa darbu? Bez šaubām, jāpalīdz. Bet kāpēc kritika to nedara? Taču laikam tādēļ, ka pati vāji un neskaidri orientējas dzīves konkrētībā un tās socialistiskajā pamatā.

Ja partija un sabiedrība prasa, lai rakstnieks dziļi un konkrēti pazītu dzīvi, tad tāds pats prasījums jāizvirza arī tiem, kas literatūru novērtē. Arī tiem rūpīgi jānovēro dzīve, jāiet uz rūpniecām, jābrauc uz laukiem, jāmeklē un jāsatūsta visur jaunais socialistiskās dzīves pulss, jāiepazīst un dziļi jāizprot padomju cilvēka psiholoģija un morāle, jāskatās dzīves konkrētībā, kā jaunais cīnās un uzveic veco. Tas attiecināms ne tikai uz recenzentiem un kritiķiem, bet arī uz literatūras teoretiekiem un vēsturniekiem. Ļeņina principiālais boļševistiskā partijas kuma princips attiecas uz visām padomju zinātnēm. Arī literatūras vēsturi pareizi var izprast tikai tas, kas nostājas jaunā, progresīvā pusē, bet jauno dziļi izprast var tikai tas, kas iet ar to vienā soli, kas cīnās par jauno arī šodienas sabiedrībā, kas aktīvi piedalās socialisma celtniecībā. Kas neizprot šo dienu, neizprot arī pagātni. Bet šodien nevar izprast, sēžot aiz apolitiskā akademisma Ķīnas mūriem.

Apolitisma tvans ir pārāk jūtam mūsu literatūras kritiķā un pētniecībā, tādēļ tur pārāk maz uzbrūk kapitalistiskās pasaules negatīvajām paliekām ideoloģijā un cilvēku attiecībās. Bet partija prasa, lai literatūra un tās teoretieki «šausa sastinguma rutīnu, muļķību un kultūras trūkumu, bīklumu cīņā pret grūtībām; lai tā atmasko kundzisko augstprātību un pašpaļāvību, katru mietpilniskā individualisma izpausmi, vulgarizēšanu un visādus atpalikušus noskaņojumus» (Kultūra i žīp, 1947., 7. nrs.).

Ne vien rakstniekam, bet arī kritiķim asi un nesaudzīgi, ar lielu idejisku spēku jācīnās pret visu, kas vēl negatīvs mūsu dzīvē. Arī šai ziņā izcilis paraugs ir Maksims Gorkijs. Ne vien viņa stāsti un romāni, bet arī viņa kritikas ir ierocis cīņai pret visu negatīvo, atpalikušo, mietpilnisko. Jaunajam ceļu citādi nevar atbrīvot, kā tikai cīnoties pret visu, kas traucē, kas pretojas, kas velk atpakaļ. Gorkijs visur un vienmēr ir cīnītājs, cīnītājs par jauno dzīvi, par socialistisko dzīvi. Un kad viņam vajag ātri un tieši atsaukties dzīves pozitīvajām vai negatīvajām parādībām, viņš tver rokā publicista spalvu. Kāpēc tikpat kā neviens no mūsu kritiķiem un literatūras pētniekiem nav uzrakstījis publicistisku darbu? Ja publicistika nemazināja Gorkija nozīmi, kāpēc tad gan lai tā mazinātu mūsu kritiķu un literatūras zinātnieku nozīmi un labo slavu? Gluži otrādi — tā ievērojami vairoja Gorkija popularitāti un reizi arī viņa literāro darbu idejisko vērtību, jo saistīja Gorkiju vēl ciešāk ar dzīves konkrēto tiesāmību. Gorkija lozungs: «Ja ienaidnieks nepadodas — to iznīcina» — Tēvijas kara gados mobilizēja miljoniem padomju cilvēku uz varonīgu cīņu un kļuva par padomju humanisma pamatu. Un tas ir lielākais rakstnieka gods.

Neaizmirsīsim, ka aktīva cīnītāja publicista asais vārds ir vairojis arī Jāņa Sudrabkalna un Annas Sakses nozīmi mūsu tautas celtniecības darbā. Boļševiku partija, vadīdama un organizēdama tautu cīņā par lielajiem komunisma mērķiem, ir nospraudusi skaidras un nepārprotamas līnijas arī rakstnieku darbam. «Mūsu rakstnieku pienākums — vispārīgā veidā norādīt tautai tagad strādāt, atjaunojot un attīstot tālāk tautsaimniecību, parādīt tautas jūsmīgo darbu, realizējot piecades plānu, parādīt mākslas tēlos socialistiskās sacensības varoņus, parādīt padomju ļaudis kā patiesos zemes saimniekus, kas vienmēr jūtas atbildīgi par tās uzplaukumu un attīstību» (Kultūra i žīp, 1947., 7. nrs.). Tāds pats uzdevums jāveic arī kritiķiem.

Rakstniekam ir jāreda tas, kas tipisks, kas raksturīgs padomju cilvēkam. Dzīvē tips neparādās vispārīgā veidā. Dzīvē tipiskās īpašības ir izkaisītas, sadalītas, stipri individuālas. Saskafti, pareizi un dziļi saskafti dzīvē tipisko ir grūts uzdevums. Kritiķim šai ziņā jāatvieglo rakstnieka darbs — jāpalīdz rakstniekam dziļi un pareizi orientēties dzīves konkrētībā, laikus jāsignalizē par visu to jauno, kas rodas, jāparāda, kā un kādēļ tas rodas un kuru virzās tā attīstība. Tikai tā nodibināsies ista produktīva sadarbība starp kritiķi un rakstnieku, tikai tā kritiķis isti ieies rakstnieka tēlu veidošanas darbnīcā kā nepieciešams palīgs, tikai tā viņš turpinās lielās, progresīvās kritikas tradīcijas — Beļinska, Čerņiševska, Dobroļubova, Plečanova un Gorkija tradīcijas, tikai tā viņš varēs pilnā mērā realizēt cildeno Ļeņina un Staļina boļševistiskā partijas kuma principā, padomju literatūrā, un viņa darbi kļūs sabiedriski aktuali un idejiski, audzinās rakstniekus un lasītājus, sekmēs socialisma celtniecību.

K. Krauliņš

ISĀ STĀSTA MEISTARS

Kā lasītāji, tā arī laikrakstu un žurnālu redakcijas gaida jaunus, satura bagātus un saistošus stāstus, kuros mākslas meistarība būtu apvienota ar lielu idejisku spēku. Vadīms Koževnikovs ir viens no tiem nedaudzajiem padomju rakstniekiem, kuri sekmīgi strādā šai žanrā. Viņa darbu, viņa pieredzes studēšana ir ļoti saistoša arī jaunās latviešu padomju rakstniecības prozaiķiem.

V. Koževnikovs savu pirmo stāstu «Osta» uzrakstīja 1928. gadā. Gadu vēlāk parādījās viņa pirmā stāstu grāmata «Nakts saruna», bet 1940. gadā — stāstījums par Carīcinās aizstāvēšanu «Lielais aicinājums».

Lielā Tēvijas kara otrajā dienā V. Koževnikovs devās uz rietumu fronti, lai darbotos par literatūras frontes laikrakstā «Krasnoarmeiskaja Pravda». Kopš 1943. gada viņš strādā par kara korespondentu «Pravdā».

Stāsti, kas sakopoti krājumā «Tas stiprāks par visu», kurš iznācis Rīgā,*, apliecina V. Koževnikova meistarības lielu briedumu. Šai krājumā sakopots 31 stāsts, kuru lielākā daļa veltīta Lielā Tēvijas kara temam un varoņiem. Tie uzrakstīti laikā no 1941.—43. gadam.

«Vienkārši skarba patiesība ietekmē vairāk nekā visizsmalcinātākā fantāzija», saka autors stāstā «Tas stiprāks par visu». Sot vārdus var pieņemt par visas grāmatas epigrafu, tie netieši raksturo V. Koževnikova radītājus principus.

Stāstā «Tas stiprāks par visu» rakstnieks stāsta par Belgradā satikto amerikāņu žurnālistu. Pēc tautības chorvāts, tas agrā bērnībā nokļuvis Amerikā, kur pēc ilgas kļūdošanas un strādāšanas visdažādākos arodos kļuvis par žurnālistu. Dolaru vara Amerikā likvidē patieso preses brīvību un noteic literārās darbības raksturu, būtību un virzienu. Un stāsta varoni «interesēja nevis fakti, bet gan tas, kā viņam tos iztēloja reklamu pasūtītāji». Bieži vien tam vajadzēja, — kā viņš atzīstas, — vienā laikrakstā slavēt to, ko citā pēlīs. Bet tas deva pelni un līdz ar to arī iespēju kārtot savu personīgo labklājību.

Kad viņš bija nometis Tito partizānu nometni un tuvāk iepazīs ar Dienvidslāvijas atbrīvošanas cīņas varoņiem, viņš nespēja vairs rakstīt nepatiesību. Tito tēls un stāja bija tik pretstatīgi viņa norunai ar šefu, ka viņš palika pie partizāniem un vairs nerakstīja amerikāņu presē. Viņā pamodās radniecības jūtas. Viņš zaudēja sievu, ko ļoti mīlēja, kura viņam bija tikpat dārga kā dzīvība. (Tā atlecas no viņa patī un lūda viņu, bērna laimes dēļ, vairs nebraukt atpakaļ uz Ameriku.) Bet viņš nu bija atradis savu tēzmi, ieguvis cilvēcisku vērtību, tagad viņš sāka saprast dzīves augsto nozīmi.

Ja šajā stāstā tēzemes mīlestības tema atklāta Marvarta dzīves gājumā, viņam saduroties ar amerikāņu pasaulē pārkamajiem tikumiem, tad pārējie to stāsti ir veltīti vienkāršiem padomju cilvēkiem, kuru padevība savai socialistiskajai dzimtenei ir viņu rakstura, ieskatu un rīcības organiskā būtība. Ja stāstā par pasauli aiz mūsu robežām V. Koževnikovs pielieto zināmus noteikumus, retoriku, paciltā toni, tad par padomju cilvēkiem rakstnieks stāsta bez izskaistinājumiem, pakopi, atturīgi un vienkārši. Viņu veiktie varoņdarbi izskatās parasti un ikdienišķi. Stāstos nav efektīgu fabulisku stāvokļu, asu sīzētisku gājienu. Bet šajā ikdienišķīgumā slēpjas padomju cilvēku lielums. Parādīdami milzīgu spraigumu, virišķību, pašreizēdību un drosmi, viņi, šķiet, ne par ko nebrīnas. Bet cik daudz dvēseles skaistuma, augstirdības, biedriskuma, cilvēcības ir padomju cilvēkos — šo stāstu varoņos! Grāmatā viņi parādās ar

* Вадим Кожевников. «Это сильнее всего». Рассказы. Латгосиздат, Рига, 1946.

dažādiem vārdiem, dažādos notikumos un stāvokļos. Rakstnieks stāsta dabiski, vienkārši, un lasītāja priekšā parādās satraucoši lielo cīņu epizodi un padomju cilvēka iezīmes — viņa jaunās attiecības pret darbu, pienākumu, biedriem, kolektīvu.

Tādi ir Staļingradas cīņu dalībnieki — stāsta «Nams bez numura» varoni. «Ivašins gulēja pie smagā ložmetēja un šāva gar ielu. Frolovs, Selezņevs un Savkins apšaudīja vācu automatistus uz blakusmāju jumtiem. Timkins sēdēja pie krāsnu dūmvada un pildīja tukšos diskus. Timkinam ir sadragāta kāja, tāpēc viņš sēdēja un pildīja, lai gan isteni viņam vajadzēja gulēt un sāpēs kliegt.» Par biedriskumu, kas tiek pārbaudīts un norūdas sīvas kaujās, runā stāsti «Kuzma Tarasjuks», «Divi biedri», «Izturības mērs», «Melne, kas gāja priekšgalā» u. c. Kolektīva ciešā uzraudzībā Kuzma Tarasjuks pārvar mazdūšību un bīklumu, kļūst virišķīgs un neatlaidīgs pavēles izpildīšanā un līdz ar to iegūst biedru draudzību un rūpes par sevi.

Stāstīdams par trieciendajas varoni («Leitnants Kolobadins»), par artileristu kapteini Sivercevu («Divkauja»), par pasažieru lidmašīnas lidotāju («Serjoža Izmailovs»), par seržantu Guskovu («Zvērests»), šoferi Peļju Savkinu («Nemierīgais cilvēks»), sakarnieku Alfirmovu («Linija»), rakstnieks parāda padomju karavīra augstvērtību, kas zem ārīšķīgā rupjuma un zobgalības slēpī bezgalīgu dzimtenes mīlestību, biedrisku maigumu, uzticību un mīlestību. Karš kļuvis par profesiju, par radītāju, atklājis labākās rakstura īpašības, izaudzinājis teicamus kara mākslas meistarus — pirmās līnijas izlūku Čerkarovu («Kara laimes»), traktoru remonta specialistu Vasiliju Ignatoviču Zuročkinu («Vecākais seržants»), kapteini Vasiliju Nikiforoviču Koreškovu («Zem ledus jumta»), snaiperi Mičailu Petroviču Kondratjaku («Šaušanas augstākā izglītība»), radistu seržantu Vladimiru Antonoviču Logestevu («Slavas ordeņa kavaleris»). Kas viņi bija pirms kara? — Tulas strādnieki, Noginas aušanas fabriku meistari, Partijas Rūpniecības Tautas Komisariata ekonomisti. Cēlas patriotiskas jūtas, ass ienaids viņus iedvesmo varoņdarbiem, palīdz tiem pārciest necilvēcīgos zaudējumus. Lūk, kāpēc kaujinieks Tichonovs «vairs nav lietojams «mēles» iegūšanai» («Smagā roka»). Viņa naids ir tik liels, ka tikai piepūloties viņš spēj saudzēt vāciešus, kas notverti ziņu ievākšanai.

Kā radoša darba mīlestība pārvar nāves bailes, rada stāsts «Tiltis». Lai novērstu vāciešu uzmanību no pārceltnes būves darbiem, lielais galdnieku meistars un papīru bataljona kaujinieks Grigorij Kerezko ir saviem biedriem pieteicis celt citā vietā maldū tiltu. «Un Berezko manija, ka pats viņš paliek krastmalā ilgāk, nekā tas nepieciešams... Viņš ieraudzīja, ka Negovors bikli, šāvinam sprāgstot, pietupdamies ļauj cirvim iekrist ūdenī, bet Neščeretiņis kapā tikai ar cirvi, pats neskatīdamies kur, un sabojā krietnu balķi. Sapratīs, kas darāms, lai paceltu garastāvokli un glābtu lietu, Berezko pavēl:

«Kaujinieki, mierā! Seit vadītājs esmu es. Vai sapratāt? Maldū tiltu atceļu. Celsim istu tiltu.»

«Aizmirsuši briesmas, nāves bailes, viņi sāka veikli un noteikti kārtot resnos balķus ciešās rindās, stipri sasaitēja tos ar dzelzs nostiprinātajiem, un neviens no viņiem vairs nelocījās šāvinjiem...»

Starp padomju cilvēku tēliem, kurus rakstnieks tēlojis ar sirsniņu izjūtu, mēs atrodam gan bezvārda politisko vadītāju, par kuru jūsmīgi stāsta kāds kaujinieks («Mīļotais biedrs»), gan kolektīvās saimniecības sargu, kas paracies zem uzbēruma, kur stāvējuši ienaidnieka tanki, un kas sodīšanas brīdī nicīgi skatās vācu virsniekiem acīs («Dapila»), gan metro būves strādnieki

Toņu, kas frontes kaujinieku priekšā lepojas ar saviem veikumiem darba frontē («Neparasta diena»), gan bijušo drēbnieci Mariju Ivanovnu Snegovu, kas iestājas fabrikā par stancētāju, jo šajā fabrikā strādājis viņas dēls, kas aizgājis uz fronti. Viņa rūpējas arī par Ninu Kuzničevu, kuras vīrs kalpo armijā turpat, kur viņas dēls («Vienkāršs gadījums»). Aprauti, skopi, ar lielu māksliniecisku izjūtu un taktu rakstnieks runā par lielu varoņdarbu veicēju cilvēku mīlestību, viņu lielo dvēseles bagātību («Marts — aprīlis», «Katja Petļuka»).

Kad padomju karaspēks iesoļo līlas ārzemju pilsētas ielās, tad ar saspringtu, meklējošu skatienu mūsu kaujinieku un virsnieku sejās raudzījās kāds cilvēks melnā, galīgi novalkātā apģērbā. Tas ir leitnants Mičails Arkisjans, parašutistu grupas vecākais, kas kara gados ienaidnieka aizmugurē izdarījis daudzus varoņdarbus, kļuvis par šīs valsts partizānu kustības aktīvu dalībnieku. Šo izcilu varoņu rada dzimtenes mīlestība. Viņš stāsta:

«Kādā vietā vācieši mani dzenāja ar supiem. Līdu mežā, pa dubļiem, apkārt tādi melni koki, apses. List, vēl pastāstīšu, nepārtraukti, gluži pretīgs lietus. Kļūst nelabi. Vācieši sašāvuši vēderu. Spriedu: nošausos. Izņemu pistoli, piemiedzu acis, bet nu, saproti, iedomājos: ir sieva, ir tēvs, ir māte, labi biedri, sādza, kura, saproti, es dzīvoju Armenijā, mūsu tik ievērojamā zemē, — un pēkšņi visa tā vairs nebū, it kā pats ar savu roku es nogalinu visu to, nevis sevi. Nav iespējams. Nolēmu dzīvot. Un, kā redzi, es dzīvoju. Atkarijos. Un katru reizi, kad man ir nelabi, es domāju tāpat kā toreiz un dzīve man liekas tik saistoša, ka es patiešām kļūstu drosmīgs.»

Dzimtene, lielo vadoņu Ļeņina un Staļina vārdi, — lūk, kas spāro padomju cilvēkus varoņdarbiem. Stāstā «Dzīves mīlestība» lidotājs Galadžins sameklē savam ievainotajam biedram lidotājam Korovkinam Džeka Londona stāstu «Dzīves likums», kas patiešām Ļeņinam, kad tas bija smagi slim. Pēc izveseļošanās lidotājs stāsta: «Toreiz es to nevarēju izlasīt: ļoti gada galva. Bet, lūk, es domāju par Ļeņinu. Kā viņš toreiz gulēja, mocījās. Un domāju tikai par dzīvi. Ne par savējo, bet gan par mūsu visu dzīvi. Un tad man tā, mana dzīve, kļuva neparasti vērtīga.» Stāstā «Tuvums» stāstīts par to, ka lidmašīnas rīku dēļ, caurspīdīgā plastiskā masā, iestiprina Staļina gēmetni, cilvēka, kura vaibstus pazīst visa pasaule. Ši paraža mūsu lidotāju dzīvē nav nekāda nejaušība. Cik daudz reizes bargā pikējošā kritienā, piespiests pie sēdekļa tēraudā atzvēlnes, bālu seju, lidotājs kā pirmo ieraudzīja rīku dēļ šī cilvēka gēmetni. Un vienkārša, stingra, pavēloša doma lidotāju atkal darīja spēcīgu.

Visi Koževnikova stāsti lasītāju ļoti saista un satrauc. Viņu autora personai mums tagad ir spējīgs isā stāsta meistars, kas šo grūto un reto žanru pārvalda. Koževnikova realistiskais tēlošanas veids, augstvērtīgā isvārdība, tēlu konkrētība, noteiktas, psiholoģiski pamatotas portretu sīkdaļas, materiāla krietna pažišana — tas viss ir ilgstošas, neatlaidīgas un spraigas dzīves pētīšanas iznākums. Kā pašī tēli, tā arī sīzēti un sīkdaļas nav sadomāti. Stāsti ir dzīvē tvrti, tās ierosināti un pārbaudīti. Un tāpat kā dzīvē arī stāstos skarbums ir turpat līdzās humoram, spraigums — jokam. Ar lielu siltumu un lirismu V. Koževnikovs tēlo to paudzi, kuru radījis un izaudzinājis Lielā Oktobra revolūcija. Koževnikova mākslas spēks ir prasmē izvēlēties spilgtāko un tipiskāko, to, kas visizcilāk raksturo šo paudzi. V. Koževnikova stāsti rada lepnuma jūtas par padomju cilvēkiem. Viņi māca laoniskiski un izteiksmīgi pielietot tos mākslas līdzekļus, kas ir isā stāsta žanra pamats.

I. Kaes

Tirums

Pēteris Sils

Pirms gadiem divdesmit es biju mežs.
Reiz ausa rīts,
Šurp atnāca kāds vīrs man svešs.
Tam cirvis bija līdzs.

Un tā viss iesākās.
Te krita koki, lūza alkšņi, krūmi,
Te ugunskurā iešvirktējās tās,
Un gaisā vijās dūmi.

Bet vēlāk atnāca vēl trīs —
Mazs puika, zirgs ar pieri lauku.
Un brīnums — cik te drīz
Tie iekopa sev lauku.

Es pārvērtos no meža tīrumā.
Fār mani graudi it kā zelta lietus lija.
Es nodomāju: — Jā,
Tas labi darīts bija.

Man blakus maza būda pacēlās
Ar vienu pašu logu.
Un kad es reizēm ieklausījos sarunās,
Te daudzināja kādu smagu slogu.

Reiz ieraudzīju lielsaimnieku Jostu.
— Ei, klausies, Graud, par zemi jāmaksā! —
Tā bija balss, kas pavēstīja postu:
— Ja ne, tad meklē laimi citā lidumā!

Josts aizgāja pa lauku bargs kā drauds.
Bet lidumnieks tad nosarka kā sarāts.
Pēc gada aizgāja jau arī Grauds.
Es sapratu — ir vainīgs zemes parāds.

Un aizritēja laiks —
Ar sauli, lietu, puteņiem un vēju.
Tas reizēm drausmīgs bij un baigs,
Cik daudz es šini laikā pieredzēju!

Es esmu tīrums, biju — karalauks,
Fār mani tanki brāzās, cirtās ložu krusa.
Es tagad ilgojos, kad rudzupukes plauks,
Jo dažam kaujiniekam manā klēpi dusa.

Lai slava tiem, kas izcīnīja brīvi,
Lai slava Zvaigznes karavīriem — varoņiem.
Es atkal redzu plaukstat man jaunu dzīvi,
Es līdzi priecājos ar ciltēkiem.

Es līdzi priecājos ar veco Graudu,
Kas kādā dienā tagad atgriezās.
Viņš nerunāja vairs par parādu un naudu,
Viņš mierīgs šē uz dzīvi apmetās.

No viņa dzirdēju ko priecīgu un labu —
Nu zeme nav vairs kungu īpašums.
Ir dzīve mainījusi savu dabu —
Ir zeme visas tautas mantojums.

Nu ašiem soļiem pavasaris nāks,
Kūst pēdējs sniegs, kas slēpis meža malā.
I manā klēpi dzīve mosties sāk,
Jau rosas kurmis savā zemes alā.

Un arī Graudam nemierīgs ir prāts,
Viņš vēro zemi, mākoņus un vēju.
Tad izved Bēri, skubinādams: — Nāc,
Lai pošamies uz pavasara sēju!

Jaunu operu radīšanas problemas

Viena no aktuālākajām temām komponistu, dramaturgu un libretistu darbā ir jauntājs par jaunu, mūsu laikmetam cienīgu operu radīšanu.

Ka operas forma ir iespējama sabiedrības audzināšanā, laikmeta dzīves izteicēja un atspoguļotāja, kas stimulē plašāko sabiedrisko elāgu domu un sabiedrības gribu virza pretī cilvēkiem sadzīves ideāliem; ka opera, kurā liecā vienotībā sakausēti idejiskais saturs ar potenciāli bagātu, paliekošu vērtību izteimēto muziku, — visu to nevienš nevarētu apstrīdēt.

Apsverot jaunu operu radīšanas iespējas, jāapstiprina pie diviem galvenajiem faktoriem.

Pirmkārt, visas operas nozīme atkarīga no libreta un tā idejiskā satura vērtības, no tā psiholoģiskā dziļuma un apdāres formas, kurā galvenie individuālie un kolektīvie personāži, kā arī galvenā darbības norise nostādīti priekšplānā, apņēnot mazāk svarīgās situācijas, esoties uzmanības sašprindzinātāji ar pieaugošu pakāpenību un radot pašas operas kulmināciju tās nobeidzama akordos. Libreta tekstam jābūt lakoniskam, mērķtiecīgam, psiholoģiski pamatotam. Gari monologi, visidri režisūras iespēraudumi, kas apņēno operas darbības norisi, izkaidā skatītāju uzmanību un piedod operas uzvedumam daudzi vairāk krāsainību, bet iekšēji mazvērtīgu krāsainību.

Ka arī komponistam jābūt labam psihologam, kas dziļi izprot visu to, ko viņš grib tēlot, kas pārvalda visus muzikālos izteiksmes līdzekļus un tos ar daudžkā prasmīgi izkārto operas veidojumā, kas prot svarīgiem operas posmiem atrast vajadzīgos izteiksmi — ir pats par sevi saprotams.

Visa operas attīstības vēsture rādā, ka tikai tās operas saglabā sev paliecamu vērtību, kas uzrādījušas vispirms daudzkā vērtīgu un pat libretā.

Neveiksmes operu radīšanas laukā cietuši tādi ģeniāli komponisti kā Šuberta, Vebers, Behtovens vienīgi nemākulīgi veidoja libretu dēļ. Tā tas bija ar Šuberta operām «Alfonss un Estrella», Vebera «Elriantis», Behtovena «Fidelio».

Ja komponists ar lielu neatlaidību pats piedalās libreta radīšanā un visu laiku patur prātā, ka tikai idejiski un psiholoģiski vērtīgs materiāls ir vieņīgi pareizais pamats katrā operā, tas arī gūst lielākus panākumus, resp. arā daudzkā vērtību izteimētas operas. Libretists ir tikai komponista palīgs, kas dod libretam tā literāro vērtību un vajadzīgo formu. Ja, piem., vēl šodien nedzēsmā vērtību pārpina ir nemirstīgā Mocarta opera «Figaro kāzās», tad liels nopelns te paša Mocarta neatlaidības sameklēt sev vajadzīgos sīžetus, šim nolūkam pārsīkrotot plašāko literatūru un gūstot no tās meklētās idejas. Šādiem meklējumiem tipiem piederēja arī Ievērojamais operu komponists Dž. Verdi. Vienā no savām vēstulēm Verdi raksta: «Es nekad neesmu rakstījis operu gatavam libretam, kas rakstīts kaut kur šāpus; es nevaru saprast, kā varētu vispār uzstāties kāda scenarists, kas nemandīgi uz-

nes celtniecībai... Mums jātic uzvarai! Vai saprātāt mani?

Vecā meistara acis iedzirkstās. Ar enerģisku žestu viņš izkrtāja pipi pret kurges purnu un piecēlās. — Nu, puisī, partorgas taisnība. Dzīvē nekas nedodas viegli. Bet ko esam sīkuši, to nedrīkstam pamest. Aiziet! — un viņš devās uz durvju pusi, gandrīz saskrietot ar Ziemeļi, kas nupat ienāca. Ziemeļi šoreiz nēsāja virsvalku, bet viņa stāja bija pa vecam kāreiviskā brāša.

— Ko jūs te smaužāt kā baznīcā, — sauca viņš. — Nāciet, paskatīties! Pirmā mašina jau dod septiņdesmit piecus metrus stundā. Un no «sirds» ne vēstis!

Strādnieki skriešus devās pie Furko mašīnas.

Bet mašina, acīm redzot, bija nolūmusi spītēt pat alumīnija un magnija savienojumu. Inženiera pēdjos vārdus pavadīja skaļš brīksnis. Tam sekoja apdullinošā stikla šķindona. Likās, ka naman izbrutu rūtiņš.

— Sasodis! Lento atkal pārtrūkusī, — lādēja Ziemeļi.

Volgins neatbildeja. Viņš stāvēja drusku uz priekšu saliecies, un krāsns atspidums krija pār viņa seju, kas šai brīdī atgādināja vulkāna krateri. Liešmu dzeltenā atblāzma kā karsta lava pildīja dziļās rievās, vaihetu mokrplīnā sašprindzinātība vēstija tuvu izverdumu.

Bet viņam izdevās savaldīties. Norisjis lāstu, Volgins stingrā baltā deva pavēli izslēgt gāzi. Dzeltens liesmas nozīns, un tūdaļ spriegais atspidums viņa acīs izzuda. Tagad tā izskatījās mierīga kā alaž.

— Nu, draugi, ko darīsim? — griezās viņš pie strādniekiem. — Ja patērēsim parastās sešas stundas, lai atkal ielāstu krāsnī darbā, šonakt no mēģinājumiem vairs nekas neiznāk.

— Bet šonakt taču gribējām eksperimentu novadīt līdz galam, — aizrādīja Daina.

Ansambli — tie ir kolektīvās domas izteicēji, tauta, kas protestē pret varmību, kas gaviļē uzvarai un cildina varonus. Lai minam tikai dažus piemērus, kā Musorgska «Borisa» emocionālā bagātās, līdz sirds dziļumiem aizgrābjotās ainas, kurās tauta (ansambli, koris) ir galvenie operas darbības risinātāji. Tāpat Glinkas operas «Ivans Suslins» nobeidzama aina.

Jaunākajās operās nereti komponisti sajauc divus jēdzienus: melodramu un traģediju (operu). Ja operā ietverti melodramatiskie elementi, tad tas mazina operas nozīmi.

I. Sollerinskis raksta: «Tie, kas aizstāj melodramu kā pretvaru traģedijai, parasti šaubās, vai iedomājams padomju mākslas darbs, kas noslēgots ar varoņa traģisku nāvi? Vai tas savienojams ar optimismu? Šajā gadījumā filozofisko optimismu sajauc ar fabulas optimismu. «Karmena» beidzas ar traģisku Karmenas un Hoze bojā eju. Tomēr, kad beidzamo režis izskan Faldieza mažora akords, nevienš no mums no teātra neaizieš becerību skumju izjūtu. Kad Horācija rokās mirst Hamlets, kad «Dievu mīkresli» atskan sēru maršs, kad Romeo un Džuljeta aiziet nāvē, — skatītāji nepaceļas pesmistiskās beziejas izjūta, jo fabulas traģiskais atšķētinājums šeit apvienots ar dziļu filozofisko optimismu. Jā, varoņi iet bojā, bet viņi šķiras no mums kopīgā darba uzvaras dēļ, jaunu tikumisku principu dēļ.

Behtovens savos ģeniālajos darbos nereti parādījis, ka varoņa nāve ir traģiska tema. Pie mums īstā traģedija bieži aizstāta ar melodramatisku kņadu. Darbības norise, teiksim, tuvojas traģiskam nobeidzumam, bet izšķirīgā brīdī ielaūžas sarkanie partizāni, un darbojies tēli glābti.

«Karmenu uzskatām kā traģisku rakstura paraugu, antiķās traģedijas cēlni. Viņas bojā eja izriet no pašas personības traģiskās koncepcijas, no viņas nespējas melot, ielaisties kaut kādā morāles vai emocijas kompromisā.»

Jaunu operu radīšanas problēmām pievēršies Maskavā notikušais Vissavienības padomju komponistu pēnams. Staļina premijas laureāts Ievērojamais komponists A. Hačaturjans savā runā uzsvēra, ka opera pieder visdemokrātiskākajiem un tautas iemīļotākajiem žanriem, tā ir liela loma visplašāko masu idejiskajā un mākslinieciskajā audzināšanā. A. Hačaturjans aizrādā, ka līdzšinējās komponistu neveiksmes operas laukā izskaidrojamas ar to, ka tur nav dziļi pozitīvu īpašību izteimēto personību tēlu, nav īstā dziļuma idejiskajā vispārīgumā, bet daudz naturalistisko elementu detaļu, hronikas, maz izteiksmības, daudzveidīguma un krāsainības pašas muzikās valoda. Ari Hačaturjans uzsvēra, ka operu likteņus ietekmē libretu schematisms, dramatiskā plāna primitivitāte.

Būtu beidzamais laiks atteikties no pasivitātes visiem tiem, kas jaunu operu radīšanā varētu pielikt savu roku. Operas un baleta teāstrim, rakstniekiem un dzejniekiem, Mākslas lietu pārvalde jānāk palīgā komponistiem, lai aktivizētu šos darbu, bet arī pašiem komponistiem jāmeklē vajadzīgā viela, vērtīgā acīm jāpārskatā viss tas, kas mūsu laikos parādījies atklātībā.

Prof. Jēkabs Medīns

„KRIEVU JAUTĀJUMS“ (Sakarā ar pirmizrādi Krievu dramtas teātri)

Konstantīns Simonovs pieder tiem padomju autoriem, kas let kopoli ar laikmetu, redzīgā acīm raugās dzīvē, ātri reaģē uz svarīgākajiem notikumiem un pašnedz tos mākslinieciskos tēlos.

Tūlīt pēc kara beigām K. Simonovs skatījām deva jaunu lugu «Zem Pragas kastānām», kas radusies pēc ilgstošas uzturēšanās Čehoslovākijā un ļoti ātri nostādā jauntājsmu par modrību un tās trūkumiem pēckara laikmetā.

Un beidzot kā rezultāts no brauciena uz Ameriku parādījās luga «Krievu Jautājums», kuras iestudēšanas darbus nupat nobeidz Krievu dramtas teātris.

Ķik šī luga savlaicīga un laikmetīga, par to būtu lieki runāt. Skatuviskos tēlos tā risina tās pašas problēmas, kas šodien pilda mūsu laikrakstu sijas. Sagatavojot tās iestudējumu, mēs visu laiku jūtam, ka dzīve bez rītas mums sniedz visbagātāko materiālu. Lastāji zina, ka lugas darbība norisinās amerikāņu preses saimnieku un darbinieku vidū. Saimnieku intereses arvien vairāk attālinās no strādnieku, kalpotāju, visas amerikāņu tautas interesēm, Kapitalistiem, lielo aviū koncernu īpašniekiem, ļoti nepatīk draudzība starp amerikāņu un padomju tautām. Viņi organizēti vājā katru godiņu cilvēku, kas runā patiesību par Padomju Savienību. Uz šī pamata tad arī būsietas lūgās sarežģītāka konflikta, Zurnālistam Harijam Smitam pasūtīta ķengū grāmata par Krieviju. Bet viņa spriedums par Krieviju un krieviem ir nodibināties jau tai laikā, kad viņš uzturējās krievu un vācu frontē, un tagad, 1946. gadā otrreiz iecelzojis Krieviju, viņš pārliecinās par padomju tautas cietniem dzīvot mierā ar pasaules tautām, un tāpēc viņš uzraksta godīgu grāmatu par Krieviju. Jautājumu «Vai krievi grib karu?» — viņš atbild noliedzīgi, pierādīdamis šo slēdzienu visās desmit savās grāmatās nodājis, Makfersons — laikrasta pasūtītājs, liela Nujorkas laikraksta saimnieks un redaktors, par grāmatas īsto un patieso saturu dabū zināt tikai jau pēc tam, kad šī grāmata skaji un plaši izreklamēta. Par atbildi uz Smita atteikšanos grāmatu pārstrādāt vēlamā pretkrieviskā virzienā Makfersons pār tās autora galvu liek gāzties veselai vājāšanai un kļūmju laivinei. Smita zaudē viņu, visu, ko viņš varētu iegūt, un patūrēt, ja vien būtu mierā darīt neliebtību: savu māju, automobili, naudu un sievu. Bet Smitis, amerikāņu caurmēra inteliģents, atrod sevi cilvēku... Cīnītāju par taisnību, par tautas laimi.

Smita tēla sarežģītāks psiholoģiskais zīmējums prasa ļoti rūpīgu un teju tieju apdari. Aktieris Digams daudz pūlējies, lai psiholoģiski pamatotu šī cilvēka apziņas attīstību cīņā ar personīgās laimes tieksmēm un cenšanos pēc patiesības un neatkarības. Zurnālistu, Smita draugu vidū, tāpat kā viņa pašā jau sen briesmī vēlēšanās jautāt:

«Saki man, kā tu izturies pret krievu jautājumu, un es pateikšu, pie kurās Amerikas tu piederī — pie Hersta Amerikas vai pie Linkolna un Ruzvelta Amerikas?» Ir pienācis tāds laiks, kad vairs nevar palikt vidū starp šiem pretpoliem, bet jāizšķiras — kuram pievienoties.

Krievu jautājums ir izvērties par lakmusa papīri, uz kura pārbauda visas pasaules cilvēku godīgumu. Bet šā vai citādi, vakarējie mēmie Vollstrita pavēlu izpildītāji šodien jau sākuš domāt, mēģina rīkoties, varbūt vēl bailīgi, bet jau apzinīgi. Un ja šodien viņu vairāmiem ir tikai pretīgi just, ka viņi saimnieki var tos piespiest pēdlaties jebkurā neģēlībā, tad tomēr var pienākt tā stunda, kad notiks izšķirīgs pagrieziena šo cilvēku rīcībā.

Makfersonu tēlos nopelniem bagātais skatuves mākslinieks Barabanovs. Viņam veicams grūts uzdevums: iemēlot sevī auksta veikalnieka tipiskos raksturcilvēkus — veikalnieku, kurš pēdāds, ka Dievuni tā pavēli izpilda bez iebildumiem, — bet kurš pašreiz pārdzīvot nemierna sastraukuma stāvokli. «Pa Eiropu klist rēgs — komunisma rēgs.» Viņš saprot, ka tas vairs nav — rēgs. Bet par savām privatīpašuma tiesībām, par tiesībām visu pirkt un pārdot viņš ir gatavs cīnīties visiem iespējamiem līdzekļiem. Un sev cieni-gu kompaniū viņš atrod Gulda personā — tas ir visreakcionārākais veikalnieks, kas sapņo par fašismu Amerikā. Gulda pārmaiņus tēlo aktieri Didenko un Sevelkins.

Grūto Smita sievas Džesijas lomu tēlo Zvanova. Viņa Džesijas tēlu it kā preparē, sniedzamās vīdizlākaļos viņas domu un rīcības pirmskumoms. Džesija ir tās pasaules upuris, kurā visu pārdod un pērk. Sakropļota, iztukšota būtne, kas mocās dzenas pakāļ iluzoriskā laimē. Jāliek izjust skatītājam viss viņas traģedijas dziļums, kad viņa, tikko sasniegusi kāroto, atkal visu pzaudē.

Amerikāņu žurnālistu lomas tēlo aktieri Timofejevs, Semjonovs un Šahčevkojs. Pēdējais uzstāties Smita drauga — Boba Merfija lomā.

Smita draugiem pieder arī stenografieste Mega, ko tēlo Lugovaja un Serdžekina. Kreisās avizes redaktoru Vojamsu sniedz aktieris Legonkovs.

Dekorācijas gatavotas pēc māksliniķa Zirpa iekšiem.

Lugas asās temas satraukts, kolektīvs sprāgi seko visām jaunajām ziņām, ko ik dienas atnes jaunie aviū numuri. Katrs ziņojums par ASV politiku, vai tas attiecas uz projektu par Amerikas komunistiskās partijas pasudināšanu ārpus likuma, vai Trumena vēstījumu kongresam, tiek rūpīgi apspriests — un izstrādāts. Un vēl asāka kļūst konflikta iekšēja līnija izrīdes tēlu sistēmā.

Iestudējuma režisors M. Pjarns

PILSĒTAS ACIS

Viņi vispirms iegāja mazaizā tēlā, ko stikla sienas atdala no pārējā cecha. Te parasti uzturējās cecha meistars un strādnieki, kas bija brīvi no maņas. Šoreiz tēlā atradās četri cilvēki. Viņi sēdēja nekustīgi un, Andrim ar Dainu ienākot, pat acis nepacēla. Meistars Pelmanis, sirmiem rugājiem apaugušs seju, sāca pipi. Tā nikni sprakstēja, un pelni bira uz zilā ķirola, bet meistars nelikās tos manīt. Truļem skatiem Pelmanis raudzījās kaut kur tāle, un viņa rokas vecīgi drēbēja. Furkists Teriņš bija sadudzis uz krēsla. Viņa sikais augums tagad izskatījās vēl sīkāk. Viens otram muguras pagriezuši, sēdēja Nomnieks un Kīpa.

Ienāca Volgins. Ari tas likās sadrumis. Tikko pamājis žurnālistam, viņš — zās pie Pelmana.

— Nu, meistars, sāksim no gala! Šonakt vēl jāiztur.

Pelmanis lēnām pacēla galvu. — Kāda tam nozīme, — teica viņš gurdā, aizlauzta balsī. — Mēs jau vairāk par divām nedēļām mēģinām...

— Un jūs? Kā jūs domājat, — griezās Volgins pie pārējiem. Nevienš neatbildeja.

Daina, pārmijusi ātru skatu ar inženieri, piegāja pie meistara un uzlika viņam roku uz pleca.

— Biedr Pelmani, vai tad drīkst apstāties pusceļā tikai tādēļ, ka vēl nav panākumu? — Viņas balss bija klusa, sirmīga. — Jūs savā mūžā esat daudz pieredzējuši. Vai viss padodas viegli? Pašā stāstītājā, kā jūs Ulmana laikā atlaida no darba, ka jūs turēja apģiecinājums, kā jūsu ģimene kāvās ar bādu. Un tomēr jūs neizsamišāt, tomēr jūs nepametāt revolucionāro darbību. Jūs bijāt pārliecināti, ka cīnīties par lielu lietu, jūs ticējāt darbaļaudju uzvarai... Ari šoreiz mēs cīnīties par lielu lietu. Mēs zinām, ko Volgina izgudrojums nozīmē visai mūsu dzim-

— Jā. Tādēļ mums šoreiz stundu vietā krāsns jāsavēd kārtībā divas stundas. Vai veiksim?

— Veiksim! — pārliecinātā balsī atbildeja Ziemeļi. — Sarausim! Kīpa lai paliek pie trešās mašīnas, bet mēs četri divas stundas tiksim galā ar šo.

— Klusī rūkdami velpti sāka griezties, un stikla lente kā dzidrs brinums izkāpa no spraugas.

Volgins apmierināti pasmaidīja.

— Nu, biedri, ja vēl nevaram lepoties ar stikla ražošanas ātrumu, tad vismaz krāsns tīrīšanu esam pārspējuši visus rekordus. Mēs to veicām vienā stundā un piecdesmit minūtēs. Domāju, ka esam pelnījuši krietnu dūmu, — un Volgins pastiepa biedriem savu kārbu. Nolaucījusi sviedrālnās rokas pie bīksēm, strādnieki apsedās un aizsmēķēja papirosus. Vecais meistars nēmas bāzt savu pipi. Bet šis darbs viņam lāgā neveicās. Pirksti drēbēja, un saraustītas trīsās kratīja miesu. — Nav jau vairs te gadi, — teica viņš, it kā atvainodamies. — Jaunībā varēju kaut ar lāci spēkā mēroties.

— Ir jau labi, Pelmani, — mierināja viņu Daina. — Jūs jau nupat rāvēties dūsgāz par visiem... Biedr Ziemeļi, kāds ātrums?

— Aostodesmit metri stundā.

— Aostodesmit metri! Tātad Karaseva sasniegums jau tagad esam pārspējuši! Vai es neteicu, ka...

Saj brīdī atkal atskanēja spējā brīksnis un stikla drošumu krietna troksnis.

Andris uzlēca. Nē, pirmajā krāsnī stikla lente joprojām slīdēja daļi un vienmērīgi.

— Avarējusi trešā mašina, tā, pie kuras palīka biedrs Kīpa, — paskaidroja Volgins, pūlēdamies apvaldīt īgnumu. — Šoreiz mēs mēģinām uz trijām mašīnām reizē. Nu, biedri, atļo-cisim pierdieries un ķersimies atkal pie darba. Nekas cits neatliek. Ziemeļi paliks pie savas mašīnas... Un jūs, biedr Pelmani? — piebilda Volgins un domīgi aplūkoja veco viru, kas vēl

smagi elpoja. — Ari jums derētu palikt tepat.

— Ne par kādu cenu! Vai jūs domājat, ka darbam esmu par vecu? No cietim nevēlos atpaukt. — un satraukuma iebāzīs kaistošo pipi kabatā, Pelmanis pats pirmās devās uz avārijas vietu.

Šoreiz krāsns tīrīšanu veica desmit minūtes ātrāk nekā pirmajā reizē.

Devis rīkojumu iegremdēt laivīnu daļiņk, inženieris atkrita uz sola. Daina apsedās inženierim blakus. — Nu, Pauli, jūs esat strādājuši kā varoņi.

Inženieris atmeta ar roku, — Ir jau labi, kādēļ mēs varoņi? Mēs tikai savu pienākumu pildām. Jūs biedr Gredzen, esat redzējuši tikai šo nakti. Bet kopš divām nedēļām mums te let kā pa eili. Pletiek sēdēt! Jāapskatās, kā veicas Ziemeļim.

Andris un partorgs sekoja viņam. Pie pirmās krāsns jau pulcējās visi furkisti. Sejas atspoguļojās uzbudinājums, iekritušās acis drudzaini galēja.

— Deviņdesmit metri stundā, — čukstēja Pelmanis, kas bija nizmirsts kāst savu pipi. — Deviņdesmit metri! Saki to būtu ticējais!

— Ko tu runā! — apsauca viņu Ziemeļis. — Nupat skatījies, lentes ātrums ir jau deviņdesmit pieci metri stundā!

Saj brīdī no trešās mašīnas atlidoja Kīpas uztrauktais sauciens.

— Trešā mašina dod simts metrus stundā!

Volgins pakratīja galvu. — Vēl nekā nevar zināt. Varbūt, ka mašīnas dos brāķi. Dažas stundas jānoaida, iesim augšā, paskatīsimies, kāds stikls nāk ārā...

Dimdoši, steidzīgi soļi atskanēja uz metala kāpniem. Gāļiem nosēdza vecais meistars, kas nebeidza murrināt: «Tavi brinumi! Simts metri! Visu mūžu esmu nostrādājis, bet neesmu redzējis, ka Furko mašina dotu vairāk par sešdesmit! Tavi brinumi!»

Te ātruma strauji izmaiņa bija vēl labāk saskaņama. Tikko strādnieks paguva saņemt metru stikla, nākamais

metrs jau bija izkāpis no Furko kameras rīkles. Abas apgriezās, kas agrāk varēja omulīgi patriet par šo to, tērējis nosvīdās. Viņas vairs nespēja turēt līdzi mašīnas jaunajam ātrumam.

— Biedr galveno inženieri, — sūdzējās tās. — No tāda tempa jau var trakus palikt, Te vajag divreiz vairāk strādnieku.

— Rit došu paligus, — mierināja Volgins. — Šonakt jums vēl jāiztur... Ar laiku ierīkosim mehānisku apgriešanu. Šajā piegādē mūsu fabrika vēl piedāvās dažu labu jauninājumu!

Viņi atkal nokāpa lejā. Visiem nu bija skaidrs, ka inženiera Volgina metode izrādījies pareiza. Tagad vissvarīgākais bija, kādu maksimālu ātrumu vairs izspiest no mašīnām, nepazeminot stikla kvalitāti.

Apzina, ka viņi šonakt ir izšķirēja, izella notikuma līceniņki, atspoguļojās stiklīnleku satrauktās sejas. Pirmiejo priecīgo skaļumu, ko bija izsacījis pirmo panākumu skarboms, bija aizstājis klusums. Cieši saknēbām lūpām, sašprindzinātiem vaibstiem viri vēroja stikla lentes gaitu. Šo spriejo klusumu, kas likās elektriskās strāvas plīns, brīžiem pārtrauca Ziemeļis un Kīpa, pusbāzi zinodami rezultātus. 102 metri, 103 metri, 105 metri. Temps kāpa.

Gredzens bija apsedies pie loga, aiz kura naktis vēja savus tumšos vīļus. Pēdējais plašais apģaismotais cechs ar strādnieku saspiertajiem stāviem viņam atgādināja traukoni, kas naktis melnumā traucas pāri okeānam mīluz ātrumā.

Stunda gāja pēc stundas. Mašīnu ātrums arvien pieauga, bet no «sirds» nebija ne vēsta. Dzidrs, bez mazākās vainas, izglāni virmojot, stikls kā kristāla strūka kāpa bez pārstājas uz augšu.

Kad logos izmēģinās ausma, Volgins griezās pie saviem biedriem: — Nu, pušī, lielais darbs ir padarīts. Lai paliek tikai rita maņa. Pārējie var iet uz mājām. Un jūs, biedr Gredzen, arī ejet druklu nosmaustiet! Rit jūs varat rakstīt avīzē, ka Latvijas stiklīnieki pārspējuši pasaules rekordus!

— Jūs, draugi, ko darīsim? — griezās viņš pie strādniekiem. — Ja patērēsim parastās sešas stundas, lai atkal ielāstu krāsnī darbā, šonakt no mēģinājumiem vairs nekas neiznāk.

— Bet šonakt taču gribējām eksperimentu novadīt līdz galam, — aizrādīja Daina.

— Jā. Tādēļ mums šoreiz stundu vietā krāsns jāsavēd kārtībā divas stundas. Vai veiksim?

— Veiksim! — pārliecinātā balsī atbildeja Ziemeļi. — Sarausim! Kīpa lai paliek pie trešās mašīnas, bet mēs četri divas stundas tiksim galā ar šo.

— Klusī rūkdami velpti sāka griezties, un stikla lente kā dzidrs brinums izkāpa no spraugas.

Volgins apmierināti pasmaidīja.

— Nu, biedri, ja vēl nevaram lepoties ar stikla ražošanas ātrumu, tad vismaz krāsns tīrīšanu esam pārspējuši visus rekordus. Mēs to veicām vienā stundā un piecdesmit minūtēs. Domāju, ka esam pelnījuši krietnu dūmu, — un Volgins pastiepa biedriem savu kārbu. Nolaucījusi sviedrālnās rokas pie bīksēm, strādnieki apsedās un aizsmēķēja papirosus. Vecais meistars nēmas bāzt savu pipi. Bet šis darbs viņam lāgā neveicās. Pirksti drēbēja, un saraustītas trīsās kratīja miesu. — Nav jau vairs te gadi, — teica viņš, it kā atvainodamies. — Jaunībā varēju kaut ar lāci spēkā mēroties.

— Ir jau labi, Pelmani, — mierināja viņu Daina. — Jūs jau nupat rāvēties dūsgāz par visiem... Biedr Ziemeļi, kāds ātrums?

— Aostodesmit metri stundā.

— Aostodesmit metri! Tātad Karaseva sasniegums jau tagad esam pārspējuši! Vai es neteicu, ka...

Saj brīdī atkal atskanēja spējā brīksnis un stikla drošumu krietna troksnis.

Andris uzlēca. Nē, pirmajā krāsnī stikla lente joprojām slīdēja daļi un vienmērīgi.

— Avarējusi trešā mašina, tā, pie kuras palīka biedrs Kīpa, — paskaidroja Volgins, pūlēdamies apvaldīt īgnumu. — Šoreiz mēs mēģinām uz trijām mašīnām reizē. Nu, biedri, atļo-cisim pierdieries un ķersimies atkal pie darba. Nekas cits neatliek. Ziemeļi paliks pie savas mašīnas... Un jūs, biedr Pelmani? — piebilda Volgins un domīgi aplūkoja veco viru, kas vēl

smagi elpoja. — Ari jums derētu palikt tepat.

— Ne par kādu cenu! Vai jūs domājat, ka darbam esmu par vecu? No cietim nevēlos atpaukt. — un satraukuma iebāzīs kaistošo pipi kabatā, Pelmanis pats pirmās devās uz avārijas vietu.

Šoreiz krāsns tīrīšanu veica desmit minūtes ātrāk nekā pirmajā reizē.

Devis rīkojumu iegremdēt laivīnu daļiņk, inženieris atkrita uz sola. Daina apsedās inženierim blakus. — Nu, Pauli, jūs esat strādājuši kā varoņi.

Inženieris atmeta ar roku, — Ir jau labi, kādēļ mēs varoņi? Mēs tikai savu pienākumu pildām. Jūs biedr Gredzen, esat redzējuši tikai šo nakti. Bet kopš divām nedēļām mums te let kā pa eili. Pletiek sēdēt! Jāapskatās, kā veicas Ziemeļim.

Andris un partorgs sekoja viņam. Pie pirmās krāsns jau pulcējās visi furkisti. Sejas atspoguļojās uzbudinājums, iekritušās acis drudzaini galēja.

— Deviņdesmit metri stundā, — čukstēja Pelmanis, kas bija nizmirsts kāst savu pipi. — Deviņdesmit metri! Saki to būtu ticējais!

— Ko tu runā! — apsauca viņu Ziemeļis. — Nupat skatījies, lentes ātrums ir jau deviņdesmit pieci metri stundā!

Saj brīdī no trešās mašīnas atlidoja Kīpas uztrauktais sauciens.

— Trešā mašina dod simts metrus stundā!

Volgins pakratīja galvu. — Vēl nekā nevar zināt. Varbūt, ka mašīnas dos brāķi. Dažas stundas jānoaida, iesim augšā, paskatīsimies, kāds stikls nāk ārā...

Dimdoši, steidzīgi soļi atskanēja uz metala kāpniem. Gāļiem nosēdza vecais meistars, kas nebeidza murrināt: «Tavi brinumi! Simts metri! Visu mūžu esmu nostrādājis, bet neesmu redzējis, ka Furko mašina dotu vairāk par sešdesmit! Tavi brinumi!»

Te ātruma strauji izmaiņa bija vēl labāk saskaņama. Tikko strādnieks paguva saņemt metru stikla, nākamais

metrs jau bija izkāpis no Furko kameras rīkles. Abas apgriezās, kas agrāk varēja omulīgi patriet par šo to, tērējis nosvīdās. Viņas vairs nespēja turēt līdzi mašīnas jaunajam ātrumam.

— Biedr galveno inženieri, — sūdzējās tās. — No tāda tempa jau var trakus palikt, Te vajag divreiz vairāk strādnieku.

— Rit došu paligus, — mierināja Volgins. — Šonakt jums vēl jāiztur... Ar laiku ierīkosim mehānisku apgriešanu. Šajā piegādē mūsu fabrika vēl piedāvās dažu labu jauninājumu!

Viņi atkal nokāpa lejā. Visiem nu bija skaidrs, ka inženiera Volgina metode izrādījies pareiza. Tagad vissvarīgākais bija, kādu maksimālu ātrumu vairs izspiest no mašīnām, nepazeminot stikla kvalitāti.

Apzina, ka viņi šonakt ir izšķirēja, izella notikuma līceniņki, atspoguļojās stiklīnleku satrauktās sejas. Pirmiejo priecīgo skaļumu, ko bija izsacījis pirmo panākumu skarboms, bija aizstājis klusums. Cieši saknēbām lūpām, sašprindzinātiem vaibstiem viri vēroja stikla lentes gaitu. Šo spriejo klusumu, kas likās elektriskās strāvas plīns, brīžiem pārtrauca Ziemeļis un Kīpa, pusbāzi zinodami rezultātus. 102 metri, 103 metri, 105 metri. Temps kāpa.

Gredzens bija apsedies pie loga, aiz kura naktis vēja savus tumšos vīļus. Pēdējais plašais apģaismotais cechs ar strādnieku saspiertajiem stāviem viņam atgādināja traukoni, kas naktis melnumā traucas pāri okeānam mīluz ātrumā.

Stunda gāja pēc stundas. Mašīnu ātrums arvien pieauga, bet no «sirds» nebija ne vēsta. Dzidrs, bez mazākās vainas, izglāni virmojot, stikls kā kristāla strūka kāpa bez pārstājas uz augšu.

Kad logos izmēģinās ausma, Volgins griezās pie saviem biedriem: — Nu, pušī, lielais darbs ir padarīts. Lai paliek tikai rita maņa. Pārējie var iet uz mājām. Un jūs, biedr Gredzen, arī ejet druklu nosmaustiet! Rit jūs varat rakstīt avīzē, ka Latvijas stiklīnieki pārspējuši pasaules rekordus!

Aleksandrs Čaks

Jaunā traktoriste

Skriveru vilciens iekāpu ātri,
Nostājos tuvumā logam un redzu:
Neliela auguma meitene vāmžī,
Muguras soma uz pleciem; pie kājām
Pagarens čemodans krāsā kā zilgme.

Meitenes acis ir pievērtas stiklam:
Vai viņa vēro, vai grimusi domās?
Tā kā kur redzēta, lūkojos pazīt,
Kaut viņa pagrieztu galvu pret mani:
Lakats slēdz seju kā mākonī sārta,
Saulē uz vāmža mirdz zeltainiem ziediem,
Gais, kļuvis stiklam klāt, sacietē lāsēs.

Te viņu pagrūz kāds, meitene galvu
Atsviež ar zibīgām iezālām acīm,
Šķiet, it kā dzirksteles ieskiltos gaisā,
Pilnīgas lūpas; un rožainā gaisma
Apvērto seju ar mirdzošu vizmu.
Jā, viņa pati, es nekļūdos tiesām,
Lavīze mazā no Pērnavas ielas;
Grizīnkāms audzēja viņu un pagalmā,
Sūrumā un vecāku pārgrā nāvē.

Viena tā palika dzīvē kā vējā,
Kurp viņa dodas, kas kvēl viņai sirdī?
«Lā» — tā es saukāju viņu reiz ist.
«Lā» — tagad saku, un Lavīze mazā
Pamana mani, sāk kvēlot un smaida.
Lavīze mazā no Pērnavas ielas,
Kuru es mācīju lasīt un dziedāt,
Spēlēt uz gītares, smieties un pazīt
Kastaņus, ūdeni, putnus virs galvas;
Smaržas, kas plīvo no ziediem un sveķiem,
Darvotiem jūmtiem un rūpnīcu logiem.

«Lā, kurp tu dodies?» — es saku, — «Uz laukiem,
Darbā.» — man Lavīze atbildot smejas:
«Salaspils pagasta traktorū vadīt.»

«Tu taču strādāji kantorī kādā? —
«Strādāju; tagad uz laukiem ar dziesmu
Valdīšu traktorū. Nobeidzu kursus,
Diploms man kabatā. Traktorū savu
Saukšu par Miku. Man gribas pie zemes.
Zemei trūkst roku, bet kantorim diezgan.
Gribas ar lemesi tieši celt dzīvi,
Sajust, kā iesētie graudi sāk elpot,
Skūpstoties liegi ar zemi un sauli.
Tas, kas man sirdī, to traktoram došu.
Pacelšu viņu sev līksmībā līdzī,
Kaismē un bezsāta veikuma gribā.» —

Vamžī joprojām kā dzeltenas tulpes
Sūpojas gaisma. Deg fosforā acis.
«Vai tu tā pati?» — «Jā, pati», man pretim
Lavīze pamāj. «Reiz sapulcē biju.
Brīnīgi stāstīja tur mums par VEFu,
Birutu Kreišmani minēja arī,
Kā tā no kantora stājusies darbā
Cechā un veikusi Piecgades normu
Savu jau tagad. Ko, Lavīze, gaidi?
Tā vien man likās, kāds čukstēja ausī.
Traktorū kursus pirms Tēvijas kara
Biju gandrīz es jau beigusi. Brīdis
Istais — es domāju — celties kā putnam.
To, ko var Biruta, — spēšu es arī.
Tagad jau redzu es uzartās vagas
Tālu līdz zilgmei pat, aiziet pa viņām
Varētu droši līdz Alitaju kalniem,
Tur, kur zied slavenu kolchozu lauki.» —

Pēkšņi mums blakus kāds: «Liekas, ka Salaspils».
«Ko, tiešām Salaspils?» it kā no sapņa
Lavīze iesaucas. Čemodans rokā,
Un klupus krišus pa kāpnītēm zemē.
Tikai uz platformas atjēdzas viņa,
Apstājas, uzmeklē mani ar acīm,
Pamāj un smaidoša gaida, līdz aiziet
Vilciens no stacijas, aizvedot mani.

Latvijas PADOMJU KOMPOZĪTU SAVTĒNĪRĀ

Ģatavojoties Lielās Oktobra revolūcijas 30 gadu jubilejai, Kompozītu savienība noorganizējusi slēgtu internu konkursu svētku kantates un kordziesmu a capella radīšanai. Līdztekus tam otru kantāti un Svētku uvertīru rakstīs arī divi Orgkomitejas izraudzīti skaprāži. Paredze rāda, ka tieši šādā divkārsā — konkursa un pasūtījuma — ceļā gūstami visdrošākie panākumi. Konkursā godalgotās un ieteiktās dzies-

mas sakopos atsevišķā krājumā, — tas būs ievērojams materiāls arī Dziesmu svētku koncertu repertuāram.

«Bellakorda» skaņu plašu fabrika, sadarībā ar Kompozītu savienības orgbiroju, drīzumā sāks ieskaņot latviešu padomju kompozītu ievērojamā-

kos skaņdarbus, lai tādējādi darītu tos plaši pieejamus arī citām Padomju Savienības republikām.

Muzikas zinātnes un kritikas sekcijas sēdēs turpina apspriest folkloras problēmas, kas ļoti aktuālas sakarā ar drīzo muzikas folkloras materiālu publicēšanu (Zinātnu Akadēmijas Folkloras instituta izdevums). Pagājušās nedēļas sēdē iztirzāja arī vairākus muzikas terminoloģijas jautājumus.

AIZRĀDĪJUMI

* Arhitektūras Pārvalde pie Latvijas PSR Ministru Padomes izsludina atklātu sacensību standarta mēbeļu projektu izstrādāšanai maziem dzīvokļiem. Godalgas: divas pirmās — 5000 rbl, katra, divas otrās — 3000 rbl, katra un divas trešās — 2000 rbl, katra.

Projekti iesniedzami līdz š. g. 19. maijam Arhitektūras Pārvaldē pie Latvijas PSR Ministru Padomes, Rīgā, 17. jūnija laukumā 6. II. st.; turpat saņemama sacensības programma.

* Latvijas Padomju rakstnieku savienības klubā (Kr. Barona ielā 12) sestdien, 29. martā, plkst. 19.00 notiks jauno rakstnieku vakars.

Savus darbus lasīs jauno rakstnieku republikāniskā semināra dalībnieki: E. Balode, V. Belševiče, J. Čumurs, O. Grauds, E. Klūša, A. Krūklis, L. Pūrs, V. Rūja, T. Silarājs, A. Vējans, H. Voskis, Z. Zostīns u. c.

Aicināti ierasties visi interesenti.

* Latvijas Padomju komponistu savienības atklātā jaunrades skate trešdien, 2. aprīlī Kr. Barona ielā Nr. 12 (I stāvā) plkst. 18.15.

Programā: Jāņa Līciņa un Jekaba Graubiņa skaņdarbi. Jaunākās solo dziesmas.

Izpildītāji: Radiokomitejas kvintets, Anna Ludīņa, Arturs Vanags un V. Čirule.

Ieeja brīva.

Vinē, neraugoties uz papīra trūkumu, iznāk daudz periodisku izdevumu. Nav viegli orientēties raibajās žurnālu kaudzēs, ar ko piekrauti avižu kioski. Te ir modes vēstnesi, muzikas, teātra, literatūras un politiskie žurnāli. Raksturīgi, ka Austrijas kino rūpnīcība pēc kara izlaidusi tikai vienu vienīgu vāju filmiņu, bet kino žurnālu iznāk ne mazāk kā desmit.

Avīzes iespēž garus romānus ar turpinājumiem. So sacerējumu autori neatlaidīgi izvairās no tādiem vārdiem kā «karš», «fašisms», «politika», uzskatot par labāku savus varoņus aizvadīt patkamajos Štrausa laikos. «vecās, labās Vīnes» laikos. Nedēļas žurnālā «Erzähler» kārtējais romāna turpinājums satur vismaz vienu slepkavības vai laulības pārkāpšanas aprakstu. Mazjēdzīgi, izklaidēšanai domāti nieki, kas tomēr nosaka Vīnes beletristikas toni, demokrātiskās aprindās izpelnījušies asu un savdabīgu nosaukumu — «ceptās vistas literatūra» («Bratuhnliteratur»). Šie literārie izgatavojumi patiešām adresēti drīzāk lasītāja vēderam, nekā sirdij vai prātam.

Pēc nesenažiem Vīnes studentu fašistiskajiem ekscesiem Austrijas komunisti pilsētā izplatīja ļoti izteiksmīgu plakatu. No sienas uz garāmģējiem skatās hitleriešu zaldāts — jauns cilvēks ar tukšām mirona acenēm; bet plakata priekšplānā — dzelonstieples, kara izvadīta zeme un lakonisks uzraksts: «Mātes! Cinieties pret tiem, kas grib padarīt tādus jūsu bērņus!» Plakats aicināja uz cīņu ar atklātiem un slepeniem fašistiem. Protams, tagad viņi slapstās, bet šo cilvēku smacīgais, nāvējošais iespaidis spīgti jūtams Austrijas dzīvē, viņu ēna krit arī uz literatūru.

Vīnes tiesa nesēn skatīja fašistiskā literāta Jeluziča lietu. Uz apsūdzēto sola sēdēja cilvēks ar kvadrātveidīgu, neizteiksmīgu seju. Kādreiz Jeluzičs bija aktīvs «anšlusa» piekritējs, rasisma sludinātājs. Viņš gatavoja romānus, kuros vēsture tika pasniegta biežā izvirtīgas erotikas mērcē, bet cezars bija brīnīšķīgi līdzīgs Hitleram. Šim cilvēkam neapšaubāmi ir morāla un pilso-

niska atbildība par austriešu jaunatnes dvēseļu samaitāšanu, par negodu, ko piedzīvoja valsts, kuru viņš nodeva. Taču tiesneši un ne tikai tiesneši, izmantoja procesu, lai reabilitētu netīro veikalnieku. Vīnes universitatē kāds no profesoriem paziņoja studentiem: «Dienzēl, Jeluziča sacerējums tagad nevar no jauna izdot. Tomēr vēsture kādreiz izspriedīs, kam taisnība šai strīdā.»

Austrijas fašisti tagad nevar atklāti propagandēt savus uzskatus. Taču aizmuguriski viņi dara visu, kas tik vien iespējams, lai traucētu austriešu tautas uzskāto gājienu pa demokrātijas ceļu.

Man gadījās būt kādas Austrijas vidusskolas izlaiduma vakarā. Pārtraukmā literatūras skolotājs, progresīvo uzskatu cilvēks, kas tikai nesēn atgriezies pie savas nodarības, man teica: — Tā ir sakropļota paaudze. No desmit bērņiem devīni neatbīdēs jums jautājumu, kas ir Levs Tolstojis, Džeks Londonis vai Romens Rolans. Viņi nezina pat Main Rīdu vai Kupeuru. Viņi auga gados, kad viss, kas nāca no demokrātiskām valstīm, it īpaši no Krievijas, bija nolietots. Klasisko bērnu literatūru, sākot ar Dikensu līdz Markam Tvenam, aizstāja «neskaitāmie Karla Maijas romāni, kas rūpji apdziedāja vācu kolonistu imperialistisko politiku. Arī pēc kara pilnīgi nekas nav darīts, lai neitralizētu tās indes iedarbību, ko fašisms potēja bērņiem. Mēs izvadām dzīvē jaunatni, kas ir saindēta, audzināta ārpus vispārcilvēcisko ideālu atmosferas. Ar ko mēs apbruņojam skolniekus, lai nodrošinātu viņus pret nejdzīgo un trulo nacistisko filozofiju? — Pagaidām ne ar ko!

Atzīšanās ir bēdīga un brīdinoša. To, ka grāmatu tirgus pieslānīts ar «ceptās vistas literatūru», slepkavībām, erotiku un idiliskām pastorālēm, dik-tē ne tikai veikala intereses. Cilvēki, kas nevar tagad atklāti izdot nacistisko literatūru, cenšas aizpildīt papīru ar

„Ceptās vistas literatūra“

mistiku un kriminalistiku. Tas ir paņēmiens, kā konservēt jaunā austrieša smadzenes tādā stāvoklī, kādā viņu atstājis fašisma krachis. Jaunatni saista pie kriminalnoziegumiem, lai tā nedomātu par hitleriešu noziegumiem.

Sodiens Austrija nav izolēta no pasaules «ideoloģiskā tirgus». Un tomēr nez kāpēc Austrija iekļūst galvenām kārtām tas, kas svešs tautas demokrātijas dzīvības interesēm. Amerikas kompanijas monopolizēja Vīnes kino-teatrus. Tās aizpilda ekranus ar nebeidzamiem noslēpumainiem noziegumiem un viņpasaules dzīves notikumiem. Nesēn franči atveda Vīnē 1946. gada «Rudens salonu», bet angļi — savu jaunākās gleznniecības izstādi. Stāvgājot pa Amatu skolas zālēm, kurā novietojies «Rudens salons», pārņem savāda sajūta. Te pārstāvēti brīnīšķīgi meistari, tādi kā Pikaso, Matiss. Šie mākslinieki izgāja karu, aiz viņu pleciem varonīgās franču tautas Pretestības laikmets. Taču cik relatīvs viss šais gaisajās, it kā lietūs noskalotajās bildēs! Simti audeklu un neviena, kas būtu vēlīts nesēnājam slavenajai franču tautas pagātnē, nemirstīgajai partizānu virišķībai. Te tikai ainavas ar grāmatu ilustrācijas, pēc kurām grūti noteikt, kad tās zīmētas — 20. g. s. sākumā vai beigās, pirms vai pēc briesmīgās cīņas ar fašismu.

Varbūt gleznas izlasītas speciāli austriešu skatītājam? Katrā gadījumā jā-saka, ka tas pats vienaldzības zīmogs uzgūlies arī jaunās angļu mākslas izstādē.

... Austrija sevišķi spīgti jūtama vecā patiesība, ka katrā mākslā, kas sludina sevi par apolitisku, pastāvoša «bez jebkādas filozofijas», patiesībā satur ļoti kaitīgu politiku un ļoti reakcionāru filozofiju. Cik brīvi izpaužas reakcija ideoloģijas laukā, rāda tāds fakts: Vīnes universitatē studente diplomdarbā izvēlējās temu par Zolā radošo darbību. Viņas izvēli noraidīja viskategoriskākajā kārtā — Zolā taču

RĪGAS MAKSĻAS DARBINIEKU SANĀKSMĒ

Pašlaik visa republika gatavojas svarīgākajai šāgada saimnieciski politiskai kampaņai — pavasara sējai. Pats par sevi saprotams, ka mākslas darbinieki nevar palikt nomažus šajā darbā. Mākslas darbinieku sanāksme, kas notika 21. martā Operas un baleta teātrī, galvenām kārtām bija vēltīta problemai par galvaspilsētas radošo darbinieku piedalīšanās pavasara sējas kampaņā.

Operas un baleta teātra zālē bija pulcējušies aktieri, mākslinieki, rakstnieki, muziķi, rūpnīcības uzņēmumu strādnieki. Pie prezidija galdā Latvijas K(b)P CK sekretars b. Ņikonovs, Latvijas PSR Ministru Padomes priekš-sēdētāja vietnieks A. Ostrovs, redzāmākie republikas mākslinieki, tautas izvēlētie deputāti — b. b. E. Pakule, Fr. Rokpelnis, Lilita Bērziņa, A. Grigulis, Jēkabs Mediņš, J. Ozoliņš, teātru un mākslas iestāžu vadītāji.

atspoguļojuši tās lielās izmaiņas, kas notikušas laukos.

Referents uzsvēra, ka aktīvi iesaistīties pavasara sējas kampaņā, palīdzot pašdarbības pulciņiem, mūsu radošie darbinieki ne tikai izpildīs savu pilsoņa pienākumu, bet arī radīs ciešu kontaktu ar plašiem darba zemniecības slāņiem un gūs dzīlus iespaidus radošajam darbam. Tikai tā mums arī jā-saprot pēdējais VK(b)P CK plenuma lēmums «Par lauksaimniecības kāpināšanas pasākumiem pēckara laikā».

Latvijas K(b)P CK sekretars b. Ņikonovs nolasiya referātu par padomju zemes lauksaimniecības atjaunošanas un tālākās attīstības uzdevumiem. Sīd apstājoties pie Latvijas K(b)P CK pēdējā plenuma lēmumiem, b. Ņikonovs visus mākslas darbiniekus uzaicināja aktīvi piedalīties šo lēmumu realizēšanā.

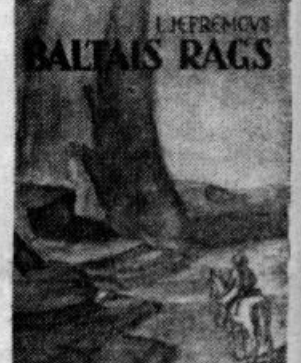
Klātesošie ilgstošiem aplausiem apsveic priekšlikumu par lielā vadoņa, labākā mākslas drauga biedra Staļina un viņa tuvāko līdzstrādnieku — VK(b)P CK Politbiroja locekļu ievēšanu goda prezidijā.

Mākslas lietu pārvaldes priekšnieks plašā referatā sīki pastāsta par nesēn notikušo PSRS un Latvijas PSR Augstāko Padomju sesiju darbu, par valsts budžeta apstiprināšanu un par šīgada grandiozajiem dzīves atjaunošanas pasākumiem. Runājot par Latvijas mākslas darbinieku uzdevumiem dzīves atjaunošanas un jaunrades laukā, b. Rokpelnis sevišķi uzsvēra nepieciešamību aktīvi piedalīties pavasara sējas kampaņā, pievērst visu radošo darbinieku uzmanību lauku dzīves problemām. Referents lielas prasības uzstādīja dramaturgiem, kompozītiem un māksliniekiem, kas līdz šim savos darbos nav

Savā referatā b. Ņikonovs lielu uzmanību vēltīja jaunām, socialistiskās ražošanas attiecībām laukos, kas arvien vairāk nostiprinās latviešu darba zemniecībā. Savā radošajā darbā, pasvitro b. Ņikonovs, mākslas darbiniekiem visiem līdzekļiem jāpropagandē šīs jaunās parādības, tā piedaloties mūsu lauksaimniecības tālākās attīstības darbā.

Debatēs piedalījās dramaturgs Jūlijs Vanags, A. Austrinš (LPSR Dramas teātris), J. Brodelis (ACP). Stubavs (Dailes teātris) sava teātra mākslinieku kolektīva vārdā uzaicināja visus mākslas darbiniekus aktīvi iesaistīties mākslinieciskās pašdarbības dramatisko pulciņu skatē.

Nobeigumā sanāksmes dalībnieki lielā pacilitābā pieņēma apsveikuma telegramu Josifam Visarionovičam Staļinam.

Drīzumā iznāks jaunas grāmatas: Leona Paegles «Jaunatne», R. Dzena vāks; M. Rudziša «Nāves vilciens», Poema. Ilustrējis J. Piļpīš; I. Jefre-mova «Baltais rags». Tulk. E. Zālīte

A. ŠAROVŠ

„Ceptās vistas literatūra“

uzstājās Dreifusa lietā, viņš «sakompromitējis» sevi ar cīņu pret klerikāļiem, viņš gandrīz «sarkanais».

Protams, Austrija ir cilvēki, kas mēģina stāties pretī apvienotajai reakcijas frontei kultūras laukā. Kāda Vīnes izdevniecība izdod labu seriju grāmatu «Ewiges Wort» — «Mūžīgās vārds». Tā publicē klasiskos darbus, kas vēl nesēn bija nolietoti. Iznākuši Šekspira, Tolstoja, Getes, Heines, Šillera, Gogoļa sējumi. Dienzēl, «mūžīgās grāmatas» tiek publicētas sliktā papīrā un ļoti aprobežotā tiražā. Pat šai vienkāršajā lietā jūtams, ka arī tagad, divus gadus pēc fašistu padzišanas, Šekspirs vai Tolstojs daudzīgu Austrija liekas nepieņemami «kreisi».

Neraugoties uz visiem reakcijas izlēncieniem, valsts garīgajā dzīvē arvien lielāku vietu sāk ieņemt padomju māksla. Austrijas pilsētās ar panākumiem demonstrētas kino filmas «Zvērests», «Akmens zieds». Tiek izdoti Fadejeva, Katajeva, Kaverina, Bažova un daudz citu padomju autoru darbi. Izdevniecība «Globuss» iepazīstina lasītājus ar padomju literatūras jaunumiem. Vīnē atvērti divi veikali, kas tirgojas ar padomju rakstnieku grāmatām. To apgrozība pieaug ar katru dienu. Tūkstošgi austriešu mācās krievu valodu, lai oriģinālā iepazītos ar padomju literatūras paraugiem.

Austrija ir arī rakstnieki, kas mēģina atgriezt literatūru lielu domu pasaulē, taču to pagaidām ir ļoti maz. Nesēn Francis Čokors uzrakstīja dramatisku poēmu «Kalipso». Hitleriskās okupācijas gados Čokors emigrēja uz Dalmāciju. Slavu tautas virišķīgās partizānu cīņas aculiecinieks, viņš izman-toja seno mītu par Odiseju, lai izteiktu savas domas par dzejnieka pienākumu pret dzimteni, par to, ka ātrāk jā-izraujas no apburta gūsta un jāizrēķinās ar tiem, kas apsmej un piemēšo dzimto māju.

«Kalipso» — idejas ziņā sirsniņš un laikmetīgs sacerējums. Taču tas pa-

gāja nemanīti, skarot tikai inteliģences virsotnes. Dzejnieks neprata atrast vienkāršus un skaidrus tēlus, kas savilpotu plašus lasītāju slāņus. Viņš pats palika nedaudz poezijas «apbur-tajā gūstā».

Jāsaka, ka Čokoru dzimtenē uzņēma ar netaisnīgu vienaldzību. Te izpaudās vispārējā parādība, kas raksturīga tagadējai Austrijai. Fašistiskās valdīšanas gados notika talantīgo kultūras darbinieku izspiešanas un tiešas iznīcināšanas process. Netīrie veikalnieki, kā Jeluzičs, savija savus zirnekļa tīklus visās garīgās dzīves nozarēs. Viņi neieredzēja un neieredz visu, kas talantīgs un progresīvs.

Denacifikācija skāra tikai nedaudzus no šī fašistisko un pusfašistisko literatūru bara. Palikušie gatavi sirdīgi aizstāvēt savas pozīcijas dzīvē. Viņi panāca to, ka lielākā daļa labāko Austrijas inteliģences pārstāvju neriskē atgriezties no emigrācijas dzimtenē. Viņiem vienkārši nav vietas Austrijā. Reakcija rīko demonstrācijas pret talantīgo diriģentu antifašistu Kripsu, rīko sazvērēstības pret Čokora klusēšanu.

Zinātnieks etnografs Bleichšteiners vācu valdīšanas laikā atteicās sastādīt Kaukaza valodu vārdnīcu vācu runas vajadzībām. Viņu izdzina no universitates, viņš bija lemts nabadzībai. Arī tagad viņam neizdodas atgriezties savā katedrā. Zinātnieks bija fašisma ienaidnieks, viņš uzstājās pret katolisko reakciju zinātnē, bez tam viņam pieder brīnīšķīgi padomju rakstnieku darbu tulkojumi, tai skaitā arī Bažova. Tas ir pietiekami, lai apbruņotu pret Bleichšteineru Austrijas reakcijas pārstāvju.

— Es ļoti mīlu savu zemi, bet patlaban tajā klimats zinātnē un literatūrā ļoti smags, — bēdīgi stāstīja man Bleichšteiners. Viņam nevar nepiekrīst. Fašisms Austrijā paslēpies, bet vēl nav nolīcis ieročus. Godīgai demokrātiskajai mākslai, patiesai tautas literatūrai pagaidām vēl ļoti grūti šai zemē.

Vīne